

Sociálně patologické jevy ovlivňující kvalitu života dětí

Bc. Hana Hlavačková

Diplomová práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2008/2009.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana HLAVAČKOVÁ**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociálně patologické jevy ovlivňující kvalitu života dětí**

Zásady pro vypracování:

Provedte analýzu literárních pramenů k tématu sociálně patologických jevů ovlivňujících kvalitu života dětí.

Zaměřte se specificky na jednotlivé druhy sociálně patologických jevů.

Pro svou práci vyberte vhodnou metodiku a provedte výzkum.

Praktická část: popis jednotlivých případů dětí zasažených patologickými jevy.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DUNOVSKÝ,J.,DYTRYCH,Z.,MATĚJČEK,Z. a kolektiv: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5

DUNOVSKÝ,J.a kolektiv.: Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999.ISBN 80-7169-254-9

MATĚJČEK,Z.:Po dobrém nebo po zlém?5.vyd.Praha:Portál,2000.ISBN 80-7178-486-9

ŘÍČAN,P.:Agresivita a šikana mezi dětmi.Praha:Portál,1995.ISBN 80-7178-049-9

Práva dítěte 2001--2010 v dokumentech OSN.Vydala česká sekce DCI,Praha,2002.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Mgr. Emilie Dvořáčková

Ústav pedagogických věd

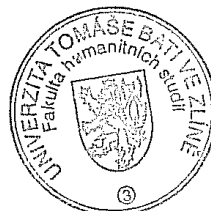
Datum zadání diplomové práce:

17. února 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 17. února 2009

L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 4.5. 2020

Mgr. Jana Hlaváčková

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, učí-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce se zabývá vlivem sociálně patologických jevů na kvalitu života dětí. Teoretická část vychází z rozboru literárních pramenů vztahujících se k tématu. Zaměřuje se na specificky vybrané druhy sociálně patologických jevů a jejich vysvětlení. Praktická část představuje zařízení, které se zabývá prací s dětmi a mládeží s výchovnými problémy, a ve kterém byl proveden i kvalitativní výzkum. Výzkum se snaží odpovědět na otázku, zda sociálně patologické jevy vyskytující se v okolí dětí mají vliv na jejich život, a zda-li tyto faktory vedou k jejich nežádoucímu chování.

Klíčová slova:

sociálně patologický jev, kvalita života, děti

ABSTRACT

This work is dealing with influence of socially pathological effects to life quality of children. Theoretical part comes-out from analysis of literary sources which are related to its topic. This work is concerned with chosen types of socially pathological effect and their clarification. Practical part is realized in educational organization, which is interested in tasks with children and youth with pedagogical problems, and in this organization was accomplished qualitative research. My research answer the question, whether the socially pathological effects around the children has the influence on their life and if these circumstances ends in their undesirable manners.

Keywords:

socially pathological effect, quality of life, children

Poděkování :

Chtěla bych poděkovat za ochotu a vstřícnost při vedení mé diplomové práce paní PhDr. Mgr. Emílii Dvořáčkové a také ředitelce Střediska výchovné péče DOMEK paní PhDr. Zdeňce Markové.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ROZBOR LITERÁRNÍCH PRAMENŮ	12
1.1 OHROŽENÍ SPOLEČENSKÝMI FAKTORY	12
1.1.1 Nedostatky ve fungování společnosti jako celku	12
1.1.2 Nedostatky ve fungování společenských skupin.....	13
1.2 SOCIÁLNĚ MALADAPTOVANÉ DĚTI.....	14
1.2.1 Zdroje sociální maladaptace dítěte.....	14
1.2.2 Projevy sociální maladaptace dětí.....	15
1.3 AGRESIVITA A ŠIKANA MEZI DĚTMI	16
1.3.1 Aktéři šikany	17
1.3.2 Oběti šikany	18
1.3.3 Úloha prostředí a obrana proti šikaně	19
1.4 ROZVODOVOST A JEJÍ VLIV NA DĚTI.....	22
1.4.1 Oběti rozvodu.....	22
1.4.2 Delikvence dětí z neúplných rodin.....	24
1.4.3 Péče o děti po rozvodu	25
1.5 VÝCHOVNÉ ODMĚNY A TRESTY	27
1.5.1 Po dobrém nebo po zlém?	28
1.5.2 Mezi odměnou a trestem	28
1.6 TÝRANÉ, ZNEUŽÍVANÉ A ZANEDBÁVANÉ DÍTĚ.....	30
2 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	34
2.1 VYSVĚTLENÍ POJMŮ	34
2.1.1 Sociální patologie	34
2.1.2 Sociálně maladaptované děti	34
2.1.3 Šikanování	34
2.1.4 Delikvence.....	35
2.1.5 CAN – Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte	35
2.2. VYBRANÉ DRUHY SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ.....	36
2.2.1 Delikvence.....	36
2.2.2 Domácí násilí.....	37
2.2.3 Šikanování	40
2.2.4 Závislosti	42
2.2.5 Záškoláctví	45
II PRAKTICKÁ ČÁST	47
3 STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE DOMEK.....	48
3.1 PŘEDSTAVENÍ SVP DOMEK	48
3.1.1 Historie	48
3.1.2 Rozsah služeb	49
3.1.3 Důvody příchodů klientů do střediska	50
3.1.4 Cílová populace	51

3.1.5 Prevence	52
4 ZPRACOVÁNÍ VLASTNÍHO VÝZKUMU	54
4.1 MOTIVACE K PROBLEMATICE	54
4.2 CÍL VÝZKUMU	54
4.3 VÝZKUMNÁ STRATEGIE	54
4.4 METODA VÝZKUMU	54
4.5 VOLBA VÝZKUMNÉHO VZORKU, METODA VÝBĚRU	55
4.6 POSTUP PŘI VÝZKUMU	55
4.7 ORGANIZACE PROJEKTU	55
4.8 POPIS JEDNOTLIVÝCH PŘÍPADŮ	55
4.8.1. Kazuistika č. 1	55
4.8.2 Kazuistika č. 2	62
4.8.3 Kazuistika č. 3	67
4.8.4 Kazuistika č. 4	74
4.9. VYHODNOCENÍ KAZUISTIK.....	81
ZÁVĚR.....	84
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85
PŘÍLOHA PI : SOUHLAS S VYUŽITÍM OSOBNÍCH DAT	88

ÚVOD

Jako námět své diplomové práce jsem si zvolila téma Sociálně patologické jevy ovlivňující kvalitu života dětí. Myslím si, že je potřeba se zabývat touto problematikou, protože současná společnost přináší řadu negativních jevů, se kterými se lidé od útlého dětství setkávají, a jenž ovlivní rozhodujícím způsobem celý jejich další život.

Především rodinou, ve které dítě vyrůstá, je formováno, osvojuje si zde první návyky, postoje, dotváří se jeho osobnost, upevňuje charakter. Lidé, kteří jsou v jeho blízkosti mohou velmi silným způsobem rozhodnout o jeho životním osudu. Otázkou zůstává, zda-li k tomuto nelehkému úkolu všichni rodiče přistupují tak, jak by bylo v zájmu jejich dětí.

Žijeme ve společnosti, která bývá často popisována jako svobodná, demokratická, přející rozvoji osobnosti člověka, a možnostem každého podle jeho zásluh. Ale podle mého názoru řada dětí je o tyto šance ochuzena, protože neměly to štěstí a nenarodily se do harmonického rodinného prostředí, kde by se mohly rozvíjet jejich schopnosti a vlohy, ale narodily se často jako nechtěné, do nevyhovujícího prostředí, ve kterém nejsou uspokojovány mnohdy ani ty nezákladnější lidské potřeby.

I když rodina je rozhodujícím výchovným činitelem, nezanedbatelnou úlohu pro formování člověka hraje i vrstevnická skupina, škola. Pokud se dítě doma necítí dostatečně oceňováno, trpí malým zájmem svých rodičů, je pro něj východiskem upnutí se k určité skupině vrstevníků, která nemusí být vždy pro dodržování společenských norem.

Co se týká obsahu diplomové práce, v teoretické části bych se chtěla zaměřit na rozbor literárních pramenů k tématu sociálně patologických jevů ovlivňujících kvalitu života dětí. Dále bych se zabývala jednotlivými specifickými druhy sociálně patologických jevů. V praktické části bych poté popsala jednotlivé případy dětí, které byly těmito jevy zasaženy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ROZBOR LITERÁRNÍCH PRAMENŮ

Se sociálně patologickými jevy se lidská společnost potýká již od nepaměti, ale především v posledních dvaceti letech dochází u nás k nárůstu i do té doby méně častých sociálně patologických jevů. Hledat příčiny by bylo možné např. v celkovém uvolnění společenského klimatu z důvodu porevolučních změn u nás, které s sebou přinesly bohužel i mnoho negativních stránek života. Po r. 1989 se naše demokraticky zvolená vláda snažila vybudovat fungující kapitalismus i v ČR. Pro řadu lidí se otevřely možnosti soukromého podnikání, někteří dosáhli úspěchu poctivě, mnoho lidí však přišlo k majetku spíše trestnou činností, na kterou náš nově vzniklý systém ještě nebyl zcela připraven. Začaly vznikat velké rozdíly mezi lidmi, na jedné straně hodně lidí zbohatlo, ale také řada lidí přišla o práci a dostala se do těžké ekonomické situace, což do té doby nebylo u nás běžné. Tato nová situace měla velký vliv na změnu životního stylu převážné části obyvatelstva. Konkurence v zaměstnání donutila hodně rodičů trávit v práci více času, a méně času poté mohli věnovat svým dětem, které jejich péči a zájem pro zdravý vývoj nezbytně potřebují.

1.1 Ohrožení společenskými faktory

1.1.1 Nedostatky ve fungování společnosti jako celku

Ohrožením dítěte společenskými faktory se ve své knize zabývá Dunovský (1989), kdy nedostatky ve společenském prostředí člení na nedostatky ve fungování společnosti jako celku a na nedostatky ve fungování společenských skupin. Nedostatky ve fungování společnosti jako celku popisuje především v souvislosti s problémy zemí třetího světa, kde jsou do současné doby největším problémem bída, hlad a nedostatek, což souvisí s vykořisťováním, rasismem a válkami. Kriticky popisuje též situaci v rozvinutých kapitalistických zemích, kde se podle zprávy Poradního výboru pro vývoj dítěte Národní akademie věd nedostává jedné třetině dětí odpovídající zdravotní péče včetně základní péče.

Zde bych chtěla poznamenat, že kniha byla vydána před listopadem 1989, projevuje se v ní tudíž jistý ideologický vliv, kdy je kritizována kapitalistická společnost a naopak

vyzdvihována společnost socialistická, ve které jsme do té doby žili. Např. se zde uvádí, že:

„v současné době se žádný z těchto negativních jevů díky novým společenským poměrům v našem státě nevyskytuje, avšak hmotný nedostatek se objevuje v souvislosti s jinými poruchami v rodině, především ve vztahu k osobnosti rodičů.“ (Dunovský, 1989, s.125)

1.1.2 Nedostatky ve fungování společenských skupin

Za nejdůležitější společenskou skupinu, která je pro výchovu dítěte zásadní je považována rodina. Probíhá zde proces socializace jedince od jeho narození, později se přidávají další faktory, ovlivňující jeho výchovu, hodnotovou orientaci, názory a postoje, či životní cíle. V některých případech si tato společenská skupina své rodinné funkce neplní, a může se jednat o poruchu rodiny.

„ Poruchou rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina z nějakého důvodu a v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na adekvátní začlenění jejích členů do společnosti. Porucha je tedy – v tomto obecném smyslu – selhání některého člena nebo některých členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí.“ (Dunovský, 1989, s. 131)

Za nejvýznamnější příčinu nefungující rodiny považuje poruchu funkce socializačně výchovné, na které také založil i svůj způsob klasifikace poruch rodiny ve vztahu k dítěti. Hodnotí příčiny, proč je o dítě málo nebo nedostatečně postaráno, případně proč o něj není postaráno vůbec. Objektívni příčiny jsou podle něj na vůli rodičů nezávislé, subjektivní závislé. Dále popisuje i příčiny smíšené. Tyto příčiny zjišťuje podle toho, jestli se rodiče o dítě mohou či nemohou, chtějí či nechtějí, anebo dovedou či nedovedou postarat.

Nejčastějšími důvody toho, proč rodiče o dítě nemohou pečovat jsou různé přírodní katastrofy, nezaměstnanost, rozpad rodiny z nezaviněných příčin, velký počet dětí, úmrtí, invalidita či nemoc. Situaci, kdy rodiče o dítě nedovedou pečovat, zapříčiňují většinou nezralost rodičů, neschopnost přijmout společenské normy a neschopnost vyrovnat se se

zvláštními situacemi. Pokud rodiče o dítě nechtějí pečovat, důvodem bývá jejich disharmonická osobnost či psychopatie. (Dunovský, 1989)

1.2 Sociálně maladaptované děti

Tento pojem se používá pro skupinu dětí, které jsou ve svém vývoji poškozeny z větší části ve sféře sociálního života. Chování těchto dětí se často vymyká obecně uznávaným normám, a dále mají potíže v sociálních vztazích. Nejčastějšími příčinami je především sociální prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, může se však jednat i o určité odchylky v somatickém stavu a v jeho vývoji.

1.2.1 Zdroje sociální maladaptace dítěte

Za hlavní predisponující zdroje sociální maladaptace dítěte můžeme považovat :

- individuální predispozice jedince - geneticky zatěžující činitele, biologické oslabení plodu v době těhotenství, dispozice ke vzniku akutních či chronických nemocí, odchylky ve smyslu psychopatií, úzkostí, depresí aj.
- rodinné predispozice - chybná výchova pro vývoj osobnosti dítěte, kdy je nutno učinit změnu výchovných stereotypů, důležité je sebezpoznání rodičů a pomoc při pochopení chyb, kterých se dopouštějí
- predispozice ekologické - zhoršení životního prostředí, nahromadění lidí na relativně malém prostoru na sídlištích bývá spojeno s poruchami chování dětí
- kulturní a sociální predispozice - ovlivňování dětí vrstevníky a neformálními skupinami, do kterých se začleňují, také působí i příklady dospělých osob (kouření, alkohol, neúcta ke společenskému majetku, špatné vztahy aj.) a řada kulturních tradic, které někdy přetrvávají ve formě obtížně odstranitelných předsudků
- predisponující životní okolnosti - nemoc, úmrtí v rodině, rozvod rodičů, neúspěchy ve škole, změna bydliště a přerušení vytvořených sociálních vztahů aj.
- predisponující situace - jedná se o situace, které děti svádějí k chybnému jednání, např. snadná dostupnost alkoholu v rodině může způsobit návyk dítěte na alkohol,

touha být přijat vrstevníky může vést k řadě „siláckých“ činů např. k vloupáním, krádežím apod.

Tyto dimenze nepůsobí izolovaně, ale jsou mezi sebou vzájemně propojeny, vzájemně se posilují a zvyšují tak riziko potencionálního nebezpečí pro danou osobu. (Dunovský, 1989, s. 200-203)

1.2.2 Projevy sociální maladaptace dětí

Hodnocení sociální maladaptace je závislé na normách typických pro určité prostředí. Jiné hodnocení zaujímá k požívání alkoholu rodina alkoholika a jinak toto chování hodnotí rodina, ve které se alkohol užívá pouze příležitostně. Mezi základní projevy sociální maladaptace u dětí patří :

- nová morbidita - v důsledku nepříznivé sociální situace dochází u dětí ke zhoršení zdravotního stavu či vzniku řady nemocí, mění se životní styl rodin, kdy dochází k nárůstu rozvodů, rodiče mají méně času na výchovu apod.
- školní obtíže - mezi příčiny patří trvalé biologické oslabení jedince, biologické oslabení s příznivou vývojovou prognózou, krátkodobé biologické oslabení jedince, dílčí poruchy školního prospěchu či specifické poruchy učení, sociální zanedbanost postihující většinu dětí s nedostatečnou rodinnou péčí, emocionální zátěž dítěte např. z důvodu rozvodu rodičů, stěhování apod. a psychická deprivace často se vyskytující u dětí z ústavních zařízení
- psychická deprivace – je důsledkem dlouhodobého nedostačujícího uspokojování základních psychických potřeb dítěte zejm. se týká dětí vychovávaných mimo rodinu, děti se projevují agresivním či provokativním chováním a násilným vymáháním pozornosti
- psychická subdeprivace - dětí vyrůstajících v rodinách, kde jsou vztahy mezi nimi a rodiči problematické, tyto děti se potýkají s obtížemi i později ve společenském a pracovním uplatnění a také ve vztahu k vlastním dětem
- poruchy chování - vážnější odchylky od společenských norem např. lži, krádeže, úteky z domova, toulání aj., poruchy chování jsou závažnější obzvláště v časnějším věku dětí

- asociální projevy - mají tři podoby: pasívní – různé únikové reakce např. záškoláctví, alkohol, drogy až po sebevraždy
 - agresivní - delikvence, vandalismus
 - kompromisní – problémy ve škole, zaměstnání, vztazích
- sebepoškozování - jsou nejtěžším projevem sociální maladaptace a v extrémních případech mohou vést až k sebevraždám (Dunovský, 1989)

1.3 Agresivita a šikana mezi dětmi

V poslední době se stále častěji setkáváme i se zvyšující se agresivitou mezi dětmi, a to dokonce v takových věkových kategoriích, ve kterých to dříve nebyvalo běžné. Žijeme v uspěchaném světě a jsme vystaveni řadě náročných situací, změn a konfliktů, které působí na celou osobnost člověka ať už v pozitivním nebo negativním smyslu. Důsledkem je u nás i v okolních státech vzrůstající agresivita, násilí, zločinnost a kriminalita. Lidé se stávají méně vnímavými a citlivými k násilí a bezpráví, které se postupně začíná brát jako běžná součást denního života, každodenně předkládána ve sdělovacích prostředcích. Násilí, agresivita je nám předváděná ve filmech, seriálech, reklamách, a určitým způsobem si na tyto negativní jevy začínáme zvykat. Alarmující skutečností je, že se vyskytují i v programech, které jsou určeny dětem či mládeži, anebo v programech vysílaných v průběhu denní doby. Tyto skutečnosti se nemohou na dětské psychice a vnímání okolního světa neprojevit. Proto je důležitý osobní příklad rodičů, od kterých se děti mohou učit řešit konfliktní situace nenásilnou formou a na určité úrovni. Pokud rodiče nemají dostatek času, neprojevují dostatečně city svým dětem, může se toto na nich negativně podepsat a vést až k násilnému jednání takových dětí. Jestliže tedy mají vyrůst z dětí zdraví jedinci, kteří sami neuvádějí násilí na druhých, příp. oni sami se nestanou oběťmi šikanování druhými, je důležitý skutečný zájem rodičů o to, jak jsou děti spokojené ve školním kolektivu, zda-li vycházejí se spolužáky, mají kamarády, se kterými se stýkají ve svém volném čase, navštěvují různé kroužky a sportovní kluby, anebo naopak nedochází k jejich ponižování, fyzickým útokům na ně apod. Svou roli zde hraje také přístup učitelů a vychovatelů ve školských zařízeních, zda-li se snaží tyto negativní projevy dětí sledovat a příp. poté řešit, anebo se k těmto problémům staví nevšímavě. Je

až s podivem, jak se často ředitelé některých škol distancují od jednání jejich žáků, pokud k šikanování dochází mimo školní výuku.

1.3.1 Aktéři šikany

Pokud bychom měli specifikovat blíže děti, které se z nějakého důvodu zaměří na určitého jedince, a tohoto poté různými prostředky týrají a pronásledují, je důležité vědět, že vyšly z určitého prostředí, a zde by bylo možné hledat příčiny takového společensky nebezpečného chování. Dítě se rodí jako čistá nepopsaná deska, a teprve v průběhu života a pod vlivem okolního světa se určitým způsobem vyvíjí a formuje. Proto si položme otázky: Jaké jsou děti, které terorizují své spolužáky, kamarády? Jaké mají vlastnosti? Proč se tak chovají?

Já se domnívám, že chyba se stala v jejich rodině, ve které nejsou dostatečně uspokojovány jejich citové potřeby, rodiče nepovažují za důležité zajímat se o jejich názory a přání, příp. dochází k opačnému extrému, kdy se dětem dostává všeho nadbytek, nemají žádné zábrany a rodiče pro ně nejsou autoritou.

Říčan (1995) uvádí, že po fyzické stránce tyto jedinci bývají ve většině případů nadprůměrně tělesně zdatní a silní, pokud tomu tak není, tak inteligence spojená s krutostí dokáže tento nedostatek vyvážit. Často sebou agresori strhnou větší skupinu, a v případě střetu zde oběť nemá žádnou šanci se ubránit. Co se týká duševních vlastností, pak Říčan vyvrací zakořeněný mýtus, že šikany se dopouštějí zakomplexovaní jedinci. Agresorů, kteří si léčí svým chováním určitý mindrák je přibližně jen jedna pětina. Nejčastěji se šikany dopouštějí sebejistí a neúzkostní chlapci a děvčata, u kterých byl však poškozen jejich raný duševní vývoj nesprávným výchovným působením. Jejich typickými vlastnostmi je bezohlednost, touha dominovat a ovládat. Agresori se snadno uráží, radostí je pro ně ubližování druhým. V širším smyslu slova lze hovořit o sadistických sklonech. Ačkoliv s přibývajícím věkem se stává svědomí stále důležitější částí jeho osobnosti, u šikanujících jedinců je tato složka osobnosti zakrnělá.

Budoucí aktéry šikany lze rozpoznat již v předškolním věku, podle některých autorů již v prvních letech života. Svoji významnou roli zde hraje temperament a menší citlivost k možným následkům jednání. Ještě důležitější vliv má však určitý způsob výchovy v rodině, který dítě poznamená zásadním způsobem. Je to především nedostatek zájmu,

citová lhostejnost, ponižování, nenávisť, často dokonce i fyzické a psychické násilí. Také tolerance k násilí, které dítěti rodiče schvalují a nabádání k dosahování cílů agresivním chováním. Typickým znakem šikanujících dětí je však jejich nepřátelský a chladný otec. Co se týká sociální vrstvy, ze které pocházejí nejčastěji agresori, pak se častěji jedná o nižší sociální vrstvu. V posledních letech však mnoho mladých agresorů přichází z rodin tzv. rychlozbohatlíků z porevoluční éry, kteří na své potomky nemají dostatek času, a snaží se jim toto vynahradit vysokým kapesným.

1.3.2 Oběti šikany

Pokud bychom si položili otázku, jací jedinci se stávají oběťmi šikany, tak dle mého názoru jsou to děti zakřiknuté, určitým způsobem znevýhodněné, spíše introvertní. V posledních letech se však stále častěji setkáváme i s případy pedagogů či vychovatelů, kteří se stali oběťmi šikanujících žáků, což je znepokojující. Mezi oběti bychom však měli počítat také lidi, kteří se stanou terčem zájmu agresorů na svých pracovištích, kdy těchto případů v poslední době bohužel přibývá, a velká část dospělých se s tímto jevem setkala, ať už jako ten dotyčný postižený, anebo pouze jako pozorovatel.

Jelikož tématem mé práce jsou sociálně patologické jevy, které mají vliv na kvalitu života dětí, vrátím se tedy k období dětství či dospívání.

Podle Říčana (1995) je nejdůležitějším zjištěním to, že obětí šikany se může stát prakticky každý. Může to být jedinec přicházející jako nový do sehraného kolektivu, může být nadměrně nadaný a vyspělý oproti ostatním, mít dobrý vztah k určitému pedagogovi. Nejčastěji se však oběti šikany vyznačují tělesnou slabostí a neobratností, neumí se ubránit napadení. Dále pak důležitou roli hraje viditelná odlišnost dítěte, např. obezita, rezavé vlasy, jiná barva pleti, nedostatek půvabu až odpudivý zjev. Terčem zájmu se často stává dítě pocházející ze sociálně slabší rodiny, která nemá možnost dopřát mu moderní oblečení, přiměřené kapesné. Rizikové jsou také děti, které se špatně učí, jsou pomalé, a z těchto důvodů např. opakovaly ročník.

Co se týká psychických vlastností, tak typickou obětí je dítě tiché, plaché až přecitlivělé. Vyznačuje se nedostatečným sebevědomím, neprůbojností, snadno ztratí sebekontrolu a v případě, že je šikanováno, poskytuje ostatním zábavnou podívanou. Snadno se obětí stává také outsider třídy, který se straní kolektivu, špatně s ostatními navazuje kontakt,

není si schopen udržet sympatie ostatních dětí. Některé oběti se však mohou projevovat i provokativním chováním, kdy slovně příp. i fyzicky dorážejí na ostatní. Zde je poté těžké hledat viníka.

Rodinné prostředí šikanovaných dětí bývá klidné, tyto děti netrpí nedostatkem citů, ale jejich matky jsou často úzkostné tak, že dítě nedostatečně připraví na reálný samostatný život.

Fontana (1997) ale uvádí společné charakteristiky: oběti i trýznitelé mívají spíše horší prospěch, bývají méně oblíbení u učitelů a ve srovnání s ostatními dětmi zakoušejí v průměru trojnásobné potíže nějakého druhu doma.

1.3.3 Úloha prostředí a obrana proti šikaně

Co se týká prostředí, ve kterém k šikaně dochází, tak nejobvyklejším místem, kde se tento negativní jev vyskytuje bude určitě školní prostředí. Já sama si ze svých školních let vzpomínám na jednoho spolužáka, kterého si vybrali žáci z vyššího ročníku, a několikrát týdně si ho tzv. podali. Byl to chlapec, který měl problémy s učením, a nebyl ve třídě moc oblíbený. Myslím si, že svým provokativním chováním starší spolužáky svým způsobem sám proti sobě naváděl. Ti pak často o přestávce přišli k nám do třídy, a začali ho bít. Byli na něj tři. Musím podotknout, že od nás ze třídy ho spolužáci nebránili, spíše přihlíželi, někteří se tímto i bavili. Mně nebyl tento chlapec také příliš sympatický, navíc mi jej přidělila učitelka do lavice, abych na něj působila „výchovně“, což bylo naprosto marné, protože nebyl schopen chvíli dávat pozor, neustále vyrušoval mě i ostatní, a učitelé pak kvůli jeho chování na nás byli tvrdší.

Když už se situace začala vyhrocovat a útoky se stávaly ještě intenzivnější, tak mi toho spolužáka začalo být přes ty všechny pocity, které jsem z něj měla, velmi líto. Prostě mi to nedalo, a šla jsem za třídní učitelkou, a všechno jsem jí řekla. Ta šla se mnou do třídy, a zachovala se tak, jak by to mělo vždycky být. Celou záležitost vyřešila na místě velmi rázně, agresory si pozvala k sobě do kabinetu, tito dostali na konci roku na vysvědčení trojky z chování, a na spolužáka už si nedovolili vícekrát zaútočit. Za mé „žalování“ jsem tehdy ve třídě sklidila od několika lidí posměch.

Další osud agresorů mi není známý, ale o šikanovaném spolužákovi vím, že byl mnohokrát zadržený a vyšetřovaný na Policii ČR, a byl dokonce i několikrát odsouzený. Tady bych

se zamyslela nad tím, zda-li jeho chování na základní škole bylo důsledek šikany, anebo příčina, a na kolik tahle část jeho dětství ovlivnila jeho další osud.

Tenhle příběh se odehrál asi před čtvrt stoletím, kdy ještě nebylo násilí v televizi a jiných médiích tak často prezentováno, jako je tomu v současné době. Už tenkrát ale šikanování bylo součástí života mnoha dětí, později i např. vojáků základní služby. V minulosti se však o těchto společensky nebezpečných jevech příliš nehovořilo a nepsalo, proto nemůžeme srovnávat tehdejší dobu se současností.

Je téměř jisté, že kdyby naše děti nemusely navštěvovat školu, k převážné části šikanování by nikdy nedošlo. Mimořádná odpovědnost je tedy záležitostí školy, která by měla předcházet vzniku šikany, příp. tuto situaci účelně řešit, pokud by vznikla. Poznatky ukazují, že tam, kde se proti šikaně bojuje, její výskyt rapidně klesá, a tento problém se nešíří mimo školní prostředí. (Fontana, 1997)

Pokud bychom si měli položit otázku, jakou roli dnes hraje škola, tedy ředitelé, učitelé a vychovatelé ve vztahu k těmto skutečnostem, tak podle mého názoru je vše v lidech, v jejich přístupu k dětem, zájmu o svou práci, která je spíše než prací poslání.

Říčan (1995) jako první pravidlo pro pedagogické pracovníky, kteří se dozví o případu šikany doporučuje zachovat klid. Vážný případ šikany je nutno ohlásit řediteli školy. Nejdůležitější je však zajistit oběti bezpečí, v krajním případě jí umožnit zůstat doma, než se celá situace vyřeší. Poté je vhodné jednat s agresory individuálně, nikoli před třídou, a brát v úvahu jejich dosavadní chování ve škole, rodinné zázemí a ochotu rodičů spolupracovat na odstranění problému. Dále se doporučuje klasická sankce, jako je vyjádření nesouhlasu nebo hněvu vůči danému žákovi, pokud tomuto ovšem záleží na mínění učitele, a je tedy nějaká naděje, že toto bude fungovat. Jako další sankce navrhuje tyto:

- zadržení žáka ve škole po vyučování
- vyžadování náhrady za poškozený nebo zničený předmět
- oznámení prohřešku rodičům
- odvedení žáka tam, kde jsou právě rodiče, např. na pracoviště, se žádostí, aby dítěti domluvili a převzali jej na zbytek dne do své péče
- stížnost řediteli

- oznámení prohřešku trenérovi, na němž dítěti záleží
- oznámení tohoto chování na schůzi rodičů nebo shromáždění žáků několika tříd
- vyloučení z lyžařského výcviku, příp. z jiných akcí, na které se dítě těšilo
- umístění dítěte na nějaký čas do nižšího ročníku
- umístění dítěte o přestávkách v blízkosti učitele
- důtka, příp. snížení známky z chování
- přeložení na jinou školu
- oznámení policii
- vyloučení ze školy
- nařízení ochranné výchovy
- umístění v diagnostickém ústavu
- umístění v dětském domově.

V některých případech se však sankce míjejí účinkem, proto je nejvhodnějším řešením zaměřit se na to, abychom docílili opuštění školy agresorem. Nutné je také jednání s rodiči útočníků, ačkoliv tito většinou své dítě hájí a nekriticky omlouvají, je potřeba domluvit se i přesto s nimi na dalším společném postupu. V případě rozhovoru s rodiči šikanovaného dítěte je potřebné ubezpečení, že škola pro bezpečnost tohoto dítěte udělá maximum. V krajních případech je možno využít i nouzové řešení, a to je přestup oběti na jinou školu. Nezisková organizace Bílý kruh bezpečí, která mimo jiné pracuje i s oběťmi šikany, vyzkoušela techniku skupinového poradenství pro tyto děti. Děti se pravidelně scházely ve skupinkách, do kterých byly zařazeny, jedenkrát týdně, kde se učily osvojovat sociální dovednosti, např. jak řešit možné konfliktní situace. Na programu byly i hry povzbuzující družnost a sebevědomí a oslabující plachost. Děti se také učily používat pohled z očí do očí, který u agresora vzbuzuje respekt, zatímco pohled stranou nebo do země značí strach oběti. Jedním z možných řešení pro děti, kterým hrozí šikana je také to, najít jim osobního ochránce z vyššího ročníku, kdy může mít potencionální oběť od útočníků natrvalo pokoj.

1.4 Rozvodovost a její vliv na děti

Stále se zvyšující rozvodovost patří k dalším jevům ovlivňujícím život mnoha dětí. Podle výzkumu Českého statistického úřadu v roce 2008 bylo rozvedeno 31,3 tisíce manželství, což byl počet srovnatelný s rokem 2007. Úroveň rozvodovosti dosáhla v loňském roce 49,6 %. Jednalo se o doposud nejvyšší zaznamenanou úroveň rozvodovosti v České republice. Zatím nejvyšší hladina byla dosažena v roce 2004 (49,3 %). Manželství do svého zániku rozvodem v loňském roce trvalo průměrně 12,3 roku, stejně jako v roce 2007. Téměř jedna pětina manželství je však ukončena do 5 let od uzavření sňatku, další pětina v rozmezí od pěti do deseti let od sňatku. < <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> >

Z výše uvedených skutečností je zřejmé, že téměř polovina dnešních dětí nemá stále ve své blízkosti oba rodiče. Proto je důležité, aby v situacích, kdy již nejsou ochotni spolu dva dospělí lidé dále setrvat, byli alespoň vnímaví vůči potřebám a citům svých dětí. Všechny děti nesou neshody a možný rozpad rodiny velice těžce, i když to nemusí dávat najevo. Je tedy jen na rodičích vyřešit co možná nejklidnějším způsobem tyto záležitosti tak, aby děti neutrpěly těžká psychická traumata, která si sebou ponese celý další život, a podepíší se i na jejich partnerských vztazích.

1.4.1 Oběti rozvodu

Warshak (1996) se ve své knize zabývá porozvodovou péčí o děti, a zejména se pozastavuje nad tím, že v devíti z desíti rozvedených rodin jsou to ženy, jimž je svěřena výhradní odpovědnost v celodenní péči o děti, a také za všechna významnější rozhodnutí, která se jejich dětí týkají. V těchto rodinách není neobvyklé, že se děti vidí se svými otci čtyři dny v měsíci, v mnoha domovech vidí svého otce méně než deset dní za rok, anebo ho nevidí vůbec. Děti jsou tímto hluboce poznamenány. Za pravdu mu dávají i odborníci zabývající se oblastí duševního zdraví, kteří uvádějí, že jednou z hlavních příčin emocionálních problémů u dětí z rozvedených rodin je snížený rozsah kontaktu s jejich otci.

Rozvod se stal běžnou součástí naší společnosti již dávno. Dvojice v rozvodové fázi řeší řadu rozhodnutí, ta nejdůležitější se však týkají jejich dětí. Musí se dohodnout, kde děti budou žít, kdo za ně ponese odpovědnost, komu budou podle práva a zákonů svěřeny do péče. Většina rozvádějících se dvojic stráví méně času a energie při rozhodování, který

z nich dostane děti do péče, než při rozhodování, komu budou patřit věci pořízené v domácnosti. Převážná část rozvádějících se párů se přizpůsobí zaběhlému postupu v porozvodovém uspořádání péče o děti, a to takovém, že děti mají žít s matkami a být v jejich výhradní péči. Tento úzus je založen na dvou příbuzných předpokladech:

1. ženy jsou od přírody lepšími rodiči než muži;
2. matky jsou pro děti důležitější než otcové.

Warshak (1996) tyto dva úsudky souhrnně nazývá kultem mateřství. Není však pro ně žádný rozumový důvod. Tvrdí, že péče o děti a jejich výchova by neměly být výsadním právem žen o nic víc, než práce mimo domov výsadní doménou mužů. V naší kultuře se kult mateřství natolik zakořenil, že většina soudců rozhodne o svěření dítěte do péče matky, opačně rozhoduje jen v takovém případě, kdy matka dítě zanedbává nebo týrá. Většinou stále převládá praxe, která omezuje kontakt rozvedeného otce s dětmi na každý druhý víkend, čímž vykoření vztah otec – dítě z úrodné půdy přirozené denní interakce. Otec se snaží dětem často vynahradit nedostatek času, který je mu přidělen, a vyplňuje dětem společně strávený čas přemírou dárků a zábavy. Existují však i rodiče, kteří se dohodnou na společné péči, příp. výhradní péči otce, kteří uznávají důležitost toho, co nazýváme „otcovským faktorem“. Své zkušenosti popisují jako velmi dobré a rozhodli se tak navzdory konvencím a v zájmu svých dětí.

Jsou však i otcové, kteří po rozvodu nemají zájem o další kontakty se svými dětmi, nezajímají je jejich pocity a přání, zájmy či úspěchy nebo neúspěchy ve škole. V mnoha případech si neplní svoji zákonnou vyživovací povinnost a komplikují jim už tak dost těžký život tím, že si nemohou dovolit to, co ostatní jejich vrstevníci. Takto jim potažmo často i narušují vazby s kamarády, se kterými se nemohou účastnit různých sportovních či kulturních aktivit.

Ale i některé rozvedené matky se snaží všemožnými způsoby bránit otcům v kontaktu s jejich dětmi, a své potomky používají jako prostředek k pomstě za nepovedené manželství, nevěru apod. Děti jsou z takovýchto aktivit dezorientované, jsou snadno ovlivnitelné, pokud je matka proti otci určitým způsobem navádí, většinou se jí dítě podaří přesvědčit o její „pravdě“. V takovém případě pak může dojít situace tak daleko, že se dítě začne bránit pravidelnému setkávání s otcem, ačkoliv tento by se mu velmi rád věnoval a trávil s ním čas, na který má i podle rozhodnutí soudu právo. Takových případů existuje mnoho, a některé se stanou i předmětem zájmu médií, kdy nešťastný otec zkusí i tuto

možnost, aby upozornil na svůj problém. Nejvíce však těmito válkami rodičů trpí děti, které se mají vyrovnat se situací, jenž nezavinily. Proto by si rozvádějící se rodiče měli uvědomit od začátku řešení situace, že dětem pomohou vyrovnat se s krizí nejlépe tak, když jim zachovají pevné vztahy s oběma rodiči.

1.4.2 Delikvence dětí z neúplných rodin

Warshak (1996) se ve své knize mimo jiné zabývá také souvislostí mezi antisociálním chováním dítěte a nedostatečnou otcovskou péčí. Uvádí, že děti, jejichž otcové se jim hodně věnovali, přijímají odpovědnost za své chování, a mají také tendenci chovat se více odpovědně. U vělejších angažovaných a pečujících otců je tedy větší pravděpodobnost, že vychovají děti a adolescenty s vysokou morální úrovní. K souvislosti mezi nedostatečným vztahem otec – syn a delikvencí uvádí :

„U typického delikventa vztah k otci buď vůbec neexistoval, nebo byl velmi slabý nebo špatný. I když otec žil doma a syna během jeho formativních let občas pochválil, bylo ve vztahu mnoho nepřátelství, odmítání a trestů – často tělesných, násilných. Chcete-li vychovat zlostného chlapce, který má malou frustrační toleranci a slabé sebeovládání, chlapce náchylného k impulsivnímu a agresivnímu chování, není lepší cesty. Svým příkladem takový otec učí syna v raných formativních letech, jak se chovat agresivně, iracionálně a bez zábran. Naneštěstí se mnoho chlapců nechalo touto lekcí až příliš dobře vycvičit.

Z domovů, v nichž otec chyběl, přichází neúměrně mnoho delikventů. Nejen že existuje silná závislost mezi nepřítomností otce a mužskou delikvencí, ale i mezi mírou recidivity: delikventi, jejichž otec byl nepřítomen, ještě než dosáhli věku šesti let, mají vyšší míru recidivity než ti, jejichž otcové byli doma během jejich dětství.“ (Warshak, 1996, s. 41)

Všechny nevydařené vztahy mezi otcem a synem nutně nemusí vést k delikvenci, a pozitivní vztah k otci nezaručí, že se dítě vyhne antisociálnímu chování. Otec neplní si své rodičovské funkce však zvyšuje pravděpodobnost delikvence svého dítěte. Svoji roli zde hrají i další faktory, včetně ekonomické situace a kvality vztahu chlapce k jeho matce. Otec přispívá k morálnímu vývoji svých dětí i nepřímo, např. emocionální a ekonomickou podporou matky a dalšími jinými způsoby.

Avšak i v dobře situovaných rodinách jsou zaznamenány případy, kdy jsou rodiče vůči dětem citově chladní, či se o ně dostatečně nezajímají. Tyto vztahy jsou však navenek méně zřetelné, než v případech sociálně slabých rodin. Určitý zásah kohokoliv, kdo by chtěl pomoci, je v takovém případě tedy daleko těžší, než u rodin sociálně slabších. (Matoušek, 1998)

1.4.3 Péče o děti po rozvodu

Warshak (1996) ve své knize kriticky hodnotí tradiční uspořádání rodinných poměrů v době po rozvodu, zdůrazňuje zejména neopodstatněnost uplatňování „kultu mateřství“, ke kterému podle jeho názoru není žádný důvod. Naopak mnohokrát poukazuje na zvažování, zda-li by vhodným adeptem na výhradní péči o dítě po rozvodu nebyl právě otec dítěte. Jako další variantu uspořádání vztahů po rozvodu navrhuje děti svěřovat do péče rodiči stejného pohlaví. Podle něj děti ve výhradní péči rodiče stejného pohlaví – tedy chlapci v péči otců a dívky v péči matek – byly přizpůsobeny lépe než děti ve výhradní péči rodiče opačného pohlaví. Vychází z výsledků výzkumů několika nezávislých badatelů v problematice výhradní péče otce a výhradní péče matky, kteří vypracovali vzorec přizpůsobení podle shodnosti pohlaví a z něhož vyplývá, že:

„ Děti ve výhradní péči rodiče shodného pohlaví – ve srovnání s dětmi ve výhradní péči rodiče opačného pohlaví – byly posuzovány jako zralejší, více společenské, více spolupracující a samostatnější. Byly méně úzkostné, méně náročné a měly více sebeúcty. Byly také více spokojené s tím, jak bydlí a žijí. Jinými slovy, tyto děti byly více vyrovnané se sebou a se světem.“ (Warshak, 1996, s. 119)

V současné době se začíná také více soustřeďovat pozornost odborníků na skupinu osamělých otců s dětmi. Počet otců majících ve své péči děti po rozvodu roste především v západních zemích. Otcové jsou typičtí zejména tím, že poskytují dítěti řadu podnětů, tráví více času s dětmi hrou, než matky těchto dětí. Bylo zjištěno, že muži nejsou v menší míře schopni pečovat o děti, ale že to dělají jinak. Závěry studií vycházejí pro pečující otce příznivě:

- stejně jako ženy dokáží muži pečovat o dítě, úspěch závisí na osobnosti otce, okolnostech, ekonomické situaci
- příběhy osamělých otců dokazují, že tradiční představy o rodičovství jsou překonány

- kompetentní rodičovství muži zajistí zvýšení jeho prestiže ve společnosti
- muži nevychovávali děti hůř, než ženy, mají jiný styl výchovy, děti se v péči otce, který je miluje, mohou cítit stejně dobře, jako v péči matky

(Sobotková, 2001)

Dalším řešením, které se nabízí, je společná péče obou rodičů, kdy jsou oba oprávněni činit rozhodnutí v důležitých záležitostech týkajících se jejich dětí. Může se jednat o léčení, vzdělávání apod. (V České republice tento způsob porozvodového uspořádání vztahů nazýváme střídavá péče, ale je založena na stejném principu jako společná péče v USA) Tato péče také znamená, že oba rodiče mají právní odpovědnost za aktivity svých dětí. Děti se vídají s oběma rodiči střídavě, mohou měnit domov dvakrát týdně, a střídají víkendy u každého rodiče tak, aby nebyly déle bez kontaktu s druhým rodičem. Jinou možností je střídání pobytu u rodičů v delších časových intervalech, např. dvouměsíčních. Toto uspořádání většina otců hodnotí kladně, i když musí často přizpůsobit svůj profesní růst i společenský život potřebám dítěte. Dokonce řada otců zjistí, že po rozvodu tráví s dětmi více času, než před rozvodem.

Společná péče je hodnocena kladně i matkami, protože je příslibem ulehčení břemena jediné a plné odpovědnosti v důležitých věcech týkajících se jejich dětí. Otcové dětem pomáhají s přípravou na školní výuku, podle potřeby je vyzvedávají ze školy a celkově s nimi tráví volný čas. V době, kdy jsou děti u svých otců mají matky čas pro sebe, ať už je to na odpočinek, příp. vzdělávání důležité pro další profesní růst. Také jsou v lepší psychické pohodě, když se k nim děti vrací, a mohou se jim zase po době „volna“ plně věnovat. Za pozornost jistě stojí i následující možná řešení této problematiky.

„ Místo současné praxe je nutné vybudovat nový systém, který by se řídil těmito doporučeními:

- *Při řešení rozvodových situací je třeba ukončit diskriminaci otců, kteří se chtějí podílet na výchově svých dětí, ale i matek, které chtějí, aby se jejich bývalí manželé více podíleli na výchově dětí.*
- *Porozvodové uspořádání a rozvrh funkcí by měly být vypracovány spíše individuálně, podle okolností a potřeb každé rodiny. Je nevhodné tlačit každou rodinu do prefabrikovaného schématu.*

- *Měli bychom pokud možno co nejvíce umožnit dětem udržovat smysluplné vztahy s oběma rodiči. I když společná péče není vhodná pro každou rozvedenou rodinu, některá z forem tohoto druhu rodičovské péče by se měla v naší společnosti stát normou.*
- *Program setkávání dětí s rodiči by měl být takový, aby každé dítě mělo možnost být se svým rodičem určitou dobu o samotě. Stereotyp vyžadující, aby se všechny děti podřídily stejnému programu, je nevhodný.*
- *Čas, který dítě tráví s rodičem stejného pohlaví, by měl být maximalizován, pokud nejsou vážné důvody proti.*
- *Časový rozvrh hodin a rozvrh setkání by měl být pružný a otevřený, aby jej bylo možno přizpůsobit změnám v rodině. Není vhodné trvat na stálém a neměnném rozvrhu setkávání dítěte s rodičem.*
- *Tzv. adverzivní systém řešení sporů by měl být nahrazen sérií odborných konzultací a mediací jako prostředku řešení sporu ve věci péče o dítě.“ (Warshak, 1996, s. 207-208).*

1.5 Výchovné odměny a tresty

Ve výchově dětí mají své místo v každé rodině výchovné odměny a tresty. V různých dobách a společnostech se jedno i druhé různým způsobem uplatňuje či zdůrazňuje. Jinak se vychovávaly děti v dobách před Kristem, jinak ve Starověkém Řecku i Římě. Nový pohled na tuto oblast lidské společnosti přineslo křesťanství.

Dne 20. listopadu 1989 byla v New Yorku přijata Úmluva o právech dítěte. Jménem České a slovenské federativní republiky byla úmluva podepsána v New Yorku dne 30. září 1990. Úmluva vstoupila v obecnou platnost na základě svého článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990. V České a Slovenské federativní republice se stala závaznou nadzákonnou právní normou v souladu se svým článkem 49 odst. 2 a Ústavním zákonem republiky dnem 6. února 1991. Český překlad Úmluvy byl vyhlášen současně. Tento dokument zavazuje jednotlivé země k ochraně dětí před násilím, ubližováním, zanedbáváním či zneužíváním.

Otázkou, zda-li tělesné trestání ve výchově užívat či nikoliv, se zabývala a zabývá celá řada dětských psychologů. Po listopadu 1989, kdy se u nás otevřely hranice, se k nám postupně začal šířit trend tzv. volné výchovy dětí. Dětem je možno tolerovat různé projevy chování, (zastánce tradičních výchovných prostředků mohou pohoršovat) jsou vždy přijímány jako osobnosti, jimž je potřeba nechat neomezený prostor, aby se mohly vyjádřit. V některých případech však dochází ke kuriózním situacím, kdy se rodiče stávají otroky svých vlastních dětí, příp. jejich potomci svým neomezeným projevem např. v restauraci obtěžují ostatní přítomné, a brání jim v pohodově stráveném večeru při svíčkách. Podle mého názoru je taková výchova již naprosto nevyhovující, a její následky se projeví v dospívání i v dospělosti.

1.5.1 Po dobrém nebo po zlém?

Matějček (1994) se ve své knize zabývá otázkou vhodnosti různých druhů trestů a odměn, a zejména se snaží najít odpověď, zda-li je ve výchově účinnější používat „dobro“ či „zlo.“ Komenský i další uznávané pedagogické autority doporučují vychovávat rozhodně po dobrém. Řada rodičů, hledající radu v této oblasti, tvrdí, že již zkusili obě možnosti, ale po delším rozhovoru v pedagogicko-psychologické poradně vyjde najevo, že první způsob, který použili, byl „po zlém“. Po „dobrém“ to začali zkoušet poté, co nezabraly tresty. Rodiče si však neuvědomí, že neexistuje žádný univerzální návod, jak odstranit nežádoucí projevy chování, který by mohli aplikovat na své dítě, a který by problém vyřešil. Psychologové se místo očekávané rady snaží od rodičů dovědět okolnosti, které zdánlivě s danou věcí nesouvisí. Ptají se na situaci dlouho před narozením dítěte, zda-li toto dítě bylo chtěné a těšili se na něj, anebo se jednalo spíše o „nehodu“, a vztahy mezi partnery v době očekávání dítěte nebyly harmonické. Dále jaká byla situace v rodině po narození dítěte, jaké k němu zaujali postoje a jak se tyto časem vyvíjely. Teprve poté rodiče pochopí, že nelze věc vyřešit naráz, ale že se budou muset i oni sami přičinit o zlepšení stavu, zaujmout nové stanovisko a najít příčiny jejich výchovatelského neúspěchu.

1.5.2 Mezi odměnou a trestem

Pod pojmem odměna se mně osobně ještě z dětství vybaví pohlazení, pochvala od rodičů, návštěva cukrárny, hezký výlet, nějaká sladkost či malý dárek. Trestem pro mě byl většinou nějaký zákaz, jako např. domácí vězení, zákaz sledování oblíbeného pořadu

v televizi, příp. nějaký ten výchovný pohlavek či facka. Musím konstatovat, že si z dětství pamatuji spíše ty odměny, co se týká trestů, tak fyzickými tresty na nás rodiče šetřili. Pokud jsme od rodičů se sestrou „dostaly“, muselo to být už opravdu v krajním případě, kdy o nás rodiče měli strach, když nás přistihli při lži apod. Tyto tresty a odměny na nás uplatňované se osvědčily, a rodiče dosáhly toho, čeho dosáhnout chtěli. Myslím si, že toto nás nijak nepoznamenalo a vychovali z nás slušné lidi.

V českých rodinách obecně je uplatňování tělesných trestů častým jevem. Někteří rodiče se fyzického násilí dopouštějí v afektu; dítě tak „funguje“ jako hromosvod pro jejich vnitřní napětí a prožívaný stres. Jindy je násilí uplatňováno v souvislosti s nekázní dítěte, kdy je používání tělesných trestů výchovným prostředkem. Dítě však bývá trestáno i „preventivně“ nebo je trestáno za prohřešky svých mladších sourozenců. Je však nepochybné, že každé takové násilí má negativní dopad na psychiku dítěte. <<http://www.icm.cz/fyzicke-tyrani-a-zanedbavani-charakteristika>>

Pojem trest není něco, co jsme si jako trest vymysleli, ale to, co dítě jako trest prožívá. Je to pocit tíživý, nepříjemný, zahanbující, kterého bychom se chtěli co nejdříve zbavit, a kterému bychom se příště chtěli vyhnout. Ve většině případů je trest to, co vychovatel za trest pokládá a co dítě jako trest přijímá. U odměny je to stejné, je to něco, co dítě jako odměnu chápe a přijímá. Je to pro nás libý, povznášející pocit uspokojení, který zahřeje u srdce, a chtěli bychom si jej co nejdéle udržet a co nejdříve zopakovat. Všeobecně se považuje za účinnější ve výchově používání odměn, než-li trestů. Např. při společné přípravě rodičů s dětmi na školní výuku je vhodné držet se zásady předjímání chyb a těžkostí a zásady pochval za navozené správné řešení. A to, co platí o učení, platí také o chování. Stručně to lze vyjádřit osvědčeným pravidlem, které zní :

„ Zařídte věci tak, aby je dítě udělalo dobře, a za to je výrazně pochvalte. Nedopusťte však, aby udělalo něco špatně a vy jste je za to museli trestat. “ (Matějček, 1994, s.30)

Dalo by se to sdělit i tak, že dítě ze strachu před trestem nepracuje a nenaučí se zdaleka tak dobře, jako pro hřejivé uspokojení z radosti a pochvaly těch, které má rádo. Tedy pozitivní citová odezva účinkuje lépe, než hrozba trestu.

U vychovatelů je určité povědomí, že mezi žádoucím chováním a odměnou, musí být nějaká úměrnost, stejně jako mezi chováním nežádoucím a trestem. Neexistuje však přesný návod, jak tyto postupy uplatňovat na všechny děti, protože je každé dítě jedinečná

osobnost. Můžeme uvést tedy alespoň několik směrnic, jak by se mělo s výchovnými prostředky zacházet:

- výchovné odměny a tresty by měly být přiměřené věku dítěte a jeho osobnosti, obecně platí zásada, že s postupujícím věkem ztrácejí na účinnosti ty výchovné prostředky, které jsou vázány na nějaké tělesné pocity, ať příjemné či nepříjemné
- výchovné prostředky, tresty a odměny, by měly být dítěti vždy srozumitelné, především při trestání musí dítě chápat, čím se provinilo, musí si být vědomo svého prohřešku, jinak se trest míjí účinkem
- soustava výchovných prostředků by měla být bohatá a členitá; v odměnách i trestech je nutné vyvarovat se stálého opakování jednoho a téhož postupu
- v odměnách ani trestech se nesmí přehánět
- v používání odměn a trestů má být jistá důslednost (Matějček, 1994)

Trestem je tedy něco, co špatné chování sice zastavuje, ale sám o sobě nic dobrého nebuduje. To dobré se u dětí buduje tehdy, když se u něj navodí a pak posílí vhodnou odměnou. Pokud se děti dopustí určitého provinění, je nutné umět odpustit, zbavit nás zátěže porušených vztahů.

1.6 Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě

Jedním z největších nebezpečí pro dítě je jeho týrání, které v krajních případech může vyústit až v jeho smrt. Podle odborných odhadů je v České republice týráno až čtyřicet tisíc dětí. Ve většině případů však není odhaleno a trvá po celé dětství dítěte, které se samo obvykle nedovede bránit. Ročně u nás na následky týrání a špatného zacházení umírá zhruba padesát dětí. Nejrizikovější skupinou jsou děti kojeneckého a batolecího věku, jelikož jsou nejvíce zranitelné a bezbranné. Týrané děti často vůbec nechodí ven ani nenavštěvují žádná kolektivní zařízení. Často unikají lékařskému dohledu. Život a zdraví dítěte tak závisí na všímavosti okolí a včasném oznámení skutečností, které takovému

chování vůči dítěti nasvědčují. V současné době to není již jen povinnost morální, ale i právní, s možností trestního postihu. <<http://www.fod.cz/>>

Dunovský (1995) se ve své knize podrobně zabývá problematikou týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Vysvětluje zde pojmy týkající se této oblasti, a hledá příčiny, které vedou k ubližování dětem. Klade si otázku, proč vlastně lidé, a nejčastěji rodiče, vůbec dětem ubližují. Odpověď obecně spatřuje ve snaze uspokojit nejrůznější frustrace, nutkání až psychopatické sklony pachatelů. Zmiňuje dále výsledky studií o přenosu špatného zacházení s dítětem z jedné generace na druhou, jenž by se daly vyjádřit sloganem, že týrané dítě v budoucnu bude týrajícím rodičem.

1.6.1 Tělesné týrání dítěte

Fyzické týrání je nejpodrobněji prozkoumaný a popsáný jev v rámci syndromu týraného dítěte. Mezi tělesné týrání dětí a jejich zneužívání aktivní povahy patří všechny akty násilí na dítěti. Patří sem i záměrné opomenutí v péči o dítě, které zapříčiní jeho poranění příp. smrt. Tělesné týrání s následným poraněním zahrnuje bití, popálení, opaření, trestání a také selhání ochrany dítěte před násilím. Do druhé skupiny řadíme děti, které nemají bezprostřední známky tělesného poranění, ale jsou zasaženy utrpením způsobeným dušením, otrávením či jiným podobným násilím. Dále sem patří děti, které jsou záměrně vystavovány lékařskému vyšetření a děti sexuálně zneužívané za užití násilí. Za jedno z hlavních východisek takového zacházení s dětmi je možno pokládat tělesné trestání dětí. Hranice mezi tělesným trestem a týráním je velmi těžko zjištělná, záleží na sociokulturní úrovni rodiny. To, co je v jedné rodině považováno za tělesný trest může být jinou chápáno jako týrání dětí. (Dunovský, 1995)

Tělesné týrání však může být i pasivního charakteru., kdy dochází k nedostatečnému uspokojení nejdůležitějších tělesných potřeb dětí. Jedná se o úmyslné, ale i neúmyslné nepečování o dítě, např. z důvodu nezralosti rodičů či jejich závažné psychické poruchy. Dalším způsobem tělesného týrání může být opomenutí v péči o dítě či nepochopení rodičovské role, výsledkem může být neprospívání dítěte, jeho zanedbanost, v krajním případě i smrt. ...“*u dětí týraných v útlém věku bývá pravidlem určité opožďování ve vývoji (různě hlubokého stupně), na němž se ovšem mohou podílet vlivy organické (např. časté subdurální hematomy), vlivy často méně podnětného prostředí, ale zejména i*

oslabená motivace kompetence (motivace k učení) u těchto dětí.“ (Říčan, Krejčířová, 1995, s. 197)

1.6.2 Psychické týrání dítěte

Psychické a emocionální týrání jsou pojmy značně nejasné, a také se o nich nehovoří tak často, jako o týrání tělesném. Na rozdíl od tělesného týrání, které je i zdokumentovatelné fotografiemi, psychické týrání není na první pohled zřetelné. Procházková (in Dunovský, 1995) si v této souvislosti klade otázku, zda-li vůbec existuje fyzické týrání bez souběžného týrání psychického. A kolik sexuálních zneužití nepostihne zároveň psychiku zneužitého? Psychické týrání se často vyskytuje v rodinách, kde se rodiče dětí rozvádějí, příp. již po rozvodu, kdy se o dítě „přetahují.“ Může mít aktivní formu (nadávky, ponižování, nedůvěra, opovrhování, hostilita), a dále formu pasivní, která se projevuje nezájmem, nevšímavostí, neláskou či nedostatkem péče od těch, které má dítě rádo, a od kterých by to očekávalo. Často rodiče mají na děti nepřiměřeně vysoké nároky, ať už jde o oblast školního prospěchu, sportovních výkonů apod. Mezi psychické týrání je možno zařadit také neustále srovnávání se sourozencem, který je podle rodičů chytřejší, úspěšnější, schopnější, je tedy hoden obdivu a lásky.

Tyto děti reagují na psychické týrání stažením, bývají ustrašené, mají nízké sebehodnocení, snadno se rozplácí a obtížně se prosazují. Jiné děti naopak reagují zvýšenou agresivitou, napodobují chování dospělých ve svém okolí a provokují své vrstevníky.

Pro všechny tyto děti je společná špatná schopnost komunikace, mají problémy v interpersonálních vztazích, také se u nich vyskytují časté poruchy chování např. lhaní, záškoláctví, útěky z domova apod. S psychickým týráním se setkáváme také v širším okolí dítěte – ve škole i ve vrstevnické skupině.

1.6.3 Sexuálně zneužitá děti

Tento sociálně patologický jev se vyskytoval ve všech dobách a ve všech kulturách, kdy se jeho hodnocení lišilo v závislosti na normách, které společnost v určitém období uznávala. Podle Halfarové (in Dunovský, 1995) je to takové zneužívání, při kterém se

dospělý sexuálně uspokojuje dítětem, anebo jej zneužívá v oblasti pornografie či prostituce. Pod různými pohrůzkami (vydírání, vyhrožování, různé odměny a tresty) si poté vynucuje mlčenlivost dítěte. Tímto chováním je dítě natolik vyvedeno z míry, že o svém utrpení mlčí, nejčastěji ze strachu z reakce okolí. Sexuální zneužití se dělí na nedotykové a bezdotykové. Při dotykovém zneužívání dochází k pohlavnímu kontaktu, včetně osahávání na prsou a genitáliích, může docházet rovněž k pohlavnímu styku, orálnímu i análnímu sexu. Bezdotykové zneužití zahrnuje setkání s exhibicionistou, a dále sexuální aktivity, při kterých nedochází k tělesnému kontaktu. Patří sem i vystavení dětí pornografii.

Příčiny sexuálního zneužívání dětí mohou být různé. Někdy se může jednat o dlouhodobou sexuální abstinenci, nemoc, neschopnost najít si vhodný sexuální protějšek. Dítě je většinou lehce dostupné a snadno zmanipulovatelné. Mezi další příčiny sexuálního zneužívání dětí patří různé sexuální úchytky (pedofile, sadismus, masochismus aj.)

Násilí na bezbranných dětech je to nejhorší, čeho se člověk může dopustit.

„Rodinné společenství a péče o dítě jsou pro lidstvo nutností. Bez ní by nepřežilo. Během vývoje lidstva tato přírodní a biologická nutnost nabyla také formu mravní zákonitosti.

Vědomé ubližování dítěti, ať fyzické nebo psychické, je tedy , bohužel, selhání přírody a mravního zákona v nás !“ (Dunovský, 1995, s. 13)

2 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

2.1 Vysvětlení pojmů

2.1.1 Sociální patologie

Jandourek (2001) pojem sociální patologie vysvětluje takto :

„Dřívější označení pro negativní jevy ve společnosti, které naznačovalo analogii s patologií postihující biologický organismus. Dnes se místo patologie sociální hovoří o sociální deviaci nebo sociální dezorganizaci. Jaké jevy jsou označovány za patologické nebo deviantní se podle doby a kultury liší. Vedle kriminality, sebevražd, alkoholismu, prostituce a nezaměstnanosti se jako patologie sociální na počátku století označovala i homosexualita nebo obtížně definovatelné chuligánství.“ (Jandourek, 2001, s. 183)

2.1.2 Sociálně maladaptované děti

Podle Dunovského (1989) :

„pojem sociálně maladaptované děti užíváme jako širší označení pro velkou skupinu dětí, které jsou ve svém vývoji poškozeny převážně ve sféře sociálního života. Objevují se u nich výchovné obtíže, poruchy v sociálních vztazích i v adaptaci na okolní svět v takové míře, že jejich chování se vymyká obvyklým normám. Zdroje těchto poruch bývají převážně v sociálním prostředí dětí, zjišťují se však i jisté odchylky v somatickém stavu a v jeho vývoji. Vlastní poruchy se obvykle vyvíjejí již v prvních třech letech života.“ (Dunovský, 1989, s. 200)

2.1.3 Šikanování

Jandourek (2001) vysvětluje pojem šikanování takto:

„Forma fyzického a duševního týrání druhých osob poskytující uspokojení z demonstrování moci a popř. i různé služby nebo výhody. Vyskytuje se ve školách, kasárnách, věznicích, na pracovišti. Jeho cílem jsou osoby fyzicky nebo sociálně stigmatizované (postižení, slabí, odlišné rasy) nebo v nižším postavení v dané hierarchii

(nižší ročník, nově příchozí). Ačkoliv se většinou jedná o počiny oficiálně zakázané, mohou je legální autority neoficiálně využít ve svůj prospěch.“ (Jandourek, 2001, s. 247)

2.1.4 Delikvence

Podle Jandourka (2001) je delikvence:

„Způsob chování odporující platným právním normám. Označuje se jím jak páchaní trestných činů, tak přestupků nebo jiné delikty. V Česku je pojem zločin označením etickým, nikoli právním. Pojem delikvence byl zaveden v USA pro odlišení trestné činnosti dospělých od delikvence dětí a mládeže. Od zločinu se delikvence liší tím, že je sice také porušením zákona, ale v sociálním prostředí pachatele nemusí být vždy vnímán jako zavrženíhodný, především u tzv. deliktů bez obětí, např. v případě prostituce nebo narkomanie. Jde o pojem širší než kriminalita, protože zahrnuje i skutky, které nejsou trestnými činy, např. pro nízký věk pachatele.“ (Jandourek, 2001, s. 55)

2.1.5 CAN – Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

Dunovský (1995) tento pojem vysvětluje následovně:

„Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, obecně označovaný v anglosaské literatuře jako Child Abuse and Neglect (CAN) a odtud převzatý i do naší terminologie, je soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplně zahubení dítěte.

Jde o syndrom se značně různorodými jevy, jak co do příčin, mechanismů, tak co do charakteru, závažnosti i dopadu na život dítěte a jeho nejbližšího i vzdálenějšího prostředí. Současně však zdaleka nejde jenom o jednostranný akt ze strany jejich původce či pachatele (abusora), ale o zvláštní interakci všech zúčastněných osob, složek a podmínek, v nichž tento proces probíhá. Je přitom více či méně určen společensko-kulturním vzorcem vztahů dospělých a dětí, postavením rodičovství a jeho významu ve společnosti. Dále jeho

právní úpravou, vyúsťující v hodnotu dítěte v ní, a samozřejmě osobností rodičů. Vedle těchto a celé řady biopsychosociálních faktorů daného prostředí není bez významu ani osobnost dítěte samého a jeho zvláštnosti či odchylky, které se podílejí na závažnosti poškozujících nebo ničících aktivit (či škodících neaktivit) dospělých, jeho schopnosti jim čelit či naopak jim nadměrně podléhat.“ (Dunovský, 1995, s. 15)

2.2. Vybrané druhy sociálně patologických jevů

2.2.1 Delikvence

Podle Vykopalové (2002) tento pojem představuje jedno z nejčastějších označení pro mravní narušení. Základem těchto poruch je dle některých autorů určitá vrozená morální deprivace, zřejmě podmíněná defektní organizací těch částí lidského těla, ve kterých jsou lokalizovány morální vlastnosti jedince. Existují i názory, že mravní porucha ve strukturálním smyslu může být důsledkem nedostatečné činnosti centrálního nervového systému. V tomto případě mají někteří jedinci geneticky malou nebo sníženou schopnost naučit se správně reagovat, nedokážou spojovat tresty s chováním, se kterým již v uplynulé době získali nějakou zkušenost a důsledkem toho je, že neprožívají anticipační úzkost jako ostatní lidé. Podle stupně kvantity a kvality mravního narušení můžeme rozlišovat tři osobnosti delikventů :

1. socializovaný
2. citově narušený
3. nesocializovaný agresivní.

V posledním případě se jedná o psychopatickou delikvenci osobnosti člověka, který se projevuje vysokou agresivitou reagující na frustraci. Za nejčastější příčinu uvedené deformace je považováno zanedbání dítěte v nejranějším období jeho vývoje a následný neúspěch v utvoření dalších významných vazeb.

Vykopalová (2002) uvádí:

„Delikventní chování tedy označuje antisociální chování, které může, ale nemusí být spojeno s právními důsledky, a míní se jím mírnější forma porušení mravních nebo právních norem, označované také někdy jako přestupky, které mohou být epizodické povahy, ale i sériově se opakující, nebo mohou být označením pro delikventní způsob života s různou intenzitou těchto projevů, charakteristické pro mladší věkovou skupinu, tj. děti a mladistvé. Na rozdíl od kriminality pojem, který se užívá pro chování v případech závažných přestupků, trestných činů převážně u dospělých osob. V psychologickém smyslu ovšem pojem delikvence nepředstavuje homogenní kategorii. Podle zjištěných příčin chování jsou rozlišovány formy: psychopatická, neurotická nebo socializovaná. Někdy je přiřazována i forma tzv. alloplastická, tedy agrese obrácená navenek, proti vnějším faktorům.“ (Vykopalová, 2002, s. 19)

2.2.2 Domácí násilí

Domácí násilí je bohužel součástí historie lidstva, i když lidé v minulých dobách se nad takovým jednáním zřejmě tolik nepozastavovali. Pokud v historii k něčemu takovému docházelo, tak se týrané ženy a děti snažily toto snášet, jelikož společnost uznávala muže jako autoritu, která má možnost chovat se ve vlastní rodině tak, jak sama uzná za vhodné. O těchto záležitostech se v minulých stoletích spíše mlčelo, teprve až v 19. století se začínají objevovat naturalistické romány zachycující sociální poměry tehdejší společnosti.

V současné době je téma domácího násilí běžně diskutováno ve sdělovacích prostředcích, a lidé toto již nepokládají za tabu, jako tomu bylo dříve. Samotné diskutování a zveřejňování problému však ještě nic neřeší. Denně vídáme ve zprávách případy týraných dětí a žen, které někdy končí celoživotními zdravotními následky, v horších případech i smrtí. Člověk si pak nemůže nepoložit otázku, jak je možné, že si nikdo v okolí nevšiml, co se v té určité rodině děje, případně, proč nezasáhl.

Domácí násilí se odehrává ve čtyřiceti procentech českých domácností. Ve většině případů se týká žen, které tvoří devadesát pět procent obětí, nejčastěji jde o ženy ve věku 30 až 44 let. Je nezpochybnitelné, že následky za tyto negativní projevy chování v rodině

si ponosou do dalšího života i děti těchto žen, které jsou tomuto zavrženíhodnému jednání přítomny, a často jsou týrány spolu se svými matkami.

Uvnitř české populace se objevují značně rozporuplné, částečně protichůdné anebo nejisté soudy. Nejistota zřejmě pramení z pochybností, zda násilí mezi partnery není čistě soukromou záležitostí rodiny. Například 71% lidí je přesvědčeno, že na řešení problémů domácího násilí rodina sama nestačí, ale požadavek na intervenci zvenčí vyslovují občané jen v podobě váhavého, nejistého souhlasu. 43% populace dokonce jedním dechem soudí, že násilí mezi partnery je soukromou věcí a to i tehdy, když se předtím alespoň vlažně ztotožnili s názorem, že soukromě se domácí násilí ukončit nedá. Také se přepokládá, že postoje populace dospělých mužů a žen k problému domácího násilí se od sebe diametrálně liší. Některé současné výzkumy však statisticky významné odlišnosti shledávají spíše mezi jednotlivými vrstvami společnosti, definovanými dosaženým vzděláním a také celkovou materiální a sociální úrovní. Čím nižší vzdělání a celkový sociální status, tím větší je tendence respondentů problém bagatelizovat či vnímat zkresleně, a naopak se zvyšujícím se stupněm dosaženého vzdělání zpravidla roste vnímavost na fenomény domácího násilí (Čírtková, 2004)

Klíčovými znaky domácího násilí jsou :

- je dlouhodobé a opakuje se
- má tendenci narůstat
- soukromí jako místo činu
- uplatnění moci a kontroly
- oběť a pachatel jsou v blízkém vztahu , domácí násilí využívá vztahu závislosti a je zaměřeno na získání moci pachatele nad obětí
- složitý, ambivalentní postoj k oběti
- samo od sebe neustane

Formy domácího násilí :

- fyzické násilí
- psychické násilí
- sexuální násilí

- ekonomické násilí
- sociální násilí
- většinou kombinace několika forem

Platný trestní zákon byl od 1. června 2004, kdy vstoupila v účinnost novela trestního zákona zakotvující jako samostatný trestný čin „týrání osoby žijící ve společném obydlí“ pod ust. § 215a, schopen nezávisle na sobě postihnout řadu typů trestných činů, které se při domácím násilí odehrávají, a to např. trestný čin omezování osobní svobody podle § 236, vydírání podle § 235, znásilnění podle § 241, útisku podle § 237, ublížení na zdraví podle § 221, § 223 atd.

Zmíněná novela trestního zákona však reagovala na nutnost postižení jednání s charakteristickými rysy domácího násilí, kterými jsou :

- jednání nesoucí znaky týrání
- společně sdílený prostor (obydlí)
- příbuzenské, rodinné, citové nebo materiální vazby mezi agresorem a obětí.

§ 215a

Týrání osoby žijící ve společném obydlí

- (1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým způsobem nebo na více osobách nebo
 - b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu .

Pojem „týrání“ , zavedený již v ustanovení § 215 – týrání svěřené osoby, byl do soudní praxe zaveden jako úmyslné zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří (může jít o bití, pálení či jiné tělesné poškozování, ale i psychické a sexuální násilí, vydírání nebo zneužívání, vyhrožování , nucení k ponižujícím úsluhám nebo činnostem,

kteřou týranou osobu neúměřně fyzicky nebo psychicky zatěžují). K tomu je třeba uvést, že trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvající, stejně jako vznik následků na zdraví. (Jelínek, 2003)

Kromě orgánů činných v trestním řízení se na pomoc obětem domácího násilí zaměřuje Bílý kruh bezpečí, který poskytne obětem zdarma „první pomoc“, a to za spolupráce odborníků z různých oborů, např. psychologů, psychiatrů, právníků apod. Tato organizace se snaží obětem pomáhat i formou propagačních materiálů, kdy vydala jakýsi návod, nebo-li bezpečnostní plán pro oběti domácího násilí, v němž poskytuje nejzákladnější rady pro tyto týrané v případě hrozícího nebezpečí.

Jelikož oběť většinou sdílí dále obydlení s násilnickým partnerem, měla by v případě útoku pamatovat především na zdraví a život svůj a svých dětí. V tomto případě by se měla co nejdříve vrátit s policistou a vyzvednout je, jelikož by mohly být také napadeny, příp. by je násilník mohl využít jako rukojmí. Na pomoc takto ohroženým lidem byla také zřízena nonstop telefonická linka DONA – Linka pro pomoc obětem domácího násilí.

2.2.3 Šikanování

Jedná se o sociálně patologický jev, který se stává stále více středem zájmu a zasahuje široké kategorie lidí. Většina projevů šikany naplňuje skutkovou podstatu trestných činů. Šikanování se týká lidí od nejtítlejšího věku, dále dětí školního věku, dospívajících, ale také lidí v produktivním věku. Zaslouhuje si tedy bezpochybně pozornost a není možné brát toto chování na lehkou váhu. Při jejím posuzování musíme brát v potaz především takovou skutečnost, jak uvedené projevy chování působí na oběť šikany.

Podle Vykopalové (2002) by se šikanování dalo vysvětlit jako úmyslné obtěžování, pronásledování, týrání a napadání, v nejrůznějších podobách a formách. Ublíživání je opakované, uskutečňované bez ohledu na věk, pohlaví nebo povolání. V současné době se nejvíce hovoří o šikaně vyskytující se mezi dětmi školního věku, ale začíná se dotýkat i dětí v předškolním věku, dospělých na pracovišti a seniorů.

Šikana může mít podtext sexuální, rasistický, etnický, náboženský apod. Rozlišujeme šikanu přímou, která je na pohled zjevná (důsledek fyzického ublížování) a šikanu nepřímou, zaměřující se na vyloučení oběti ze společných aktivit, na ignoraci, pomluvy

apod. Někdy se tyto formy vyskytují současně. Obětí šikany se může stát prakticky kdokoliv, většinou se však určitým způsobem odlišuje od ostatních, např. svým zevnějškem, mentální zaostalostí, fyzickou slabostí, sociálním postavením, může se však odlišovat i nadprůměrnou inteligencí.

Šikanování jako poruchu vztahů ve skupině můžeme vysvětlit následovně :

„Posledním pohledem na tento fenomén zla, bez kterého se v praxi neobejdeme, je jeho pochopení jako onemocnění celé skupiny. V podstatě jde o to, že šikanování není nikdy pouze záležitostí jednotlivce nebo jen agresora a oběti. Neděje se ve vzduchoprázdnu, ale v kontextu vztahů nějaké konkrétní skupiny. V tomto smyslu je šikanování vždy těžkou poruchou vztahů skupinového organismu, který podlehl infekci. Ve zdravém společenství s fungující imunitou se šikanování nemůže ujmout a růst.“ (Kolář, 1997, s. 26)

Ve školním prostředí záleží na přístupu pedagogů a vychovatelů, jakým způsobem se k tomuto problému postaví, zda-li jej jsou ochotni řešit, anebo svým přístupem dají prostor agresorům a „podpoří“ je prakticky v dalších útocích na vyhlédnutých obětech. Učitelé mohou mlčet z bezradnosti či obavy, že jim bude vytýkána neschopnost děti zvládnout. Pak může být ředitel tím posledním, který se o šikanování ve škole dozví.

Zodpovědnost za řešení situace ve třídě nese pedagog, který by měl toto chování rozpoznat na základě přímých či nepřímých známek šikany. Tyto známky popisuje Říčan (1995) takto:

„Přímé známky šikany

1. Posměch, posměšné poznámky na adresu dítěte, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je dané dítě konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ apod. zranitelné.
2. Kritika dítěte, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, případně pohrdavým tónem.
3. Příkazy, které dítě dostává od jiných dětí, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim dítě podřizuje.
4. Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.

5. Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Nepřímé známky šikany

1. Dítě je o přestávkách často samo, ostatní o ně nejeví zájem, nemá kamarády.
2. Při týmových sportech bývá dítě voleno do mužstva mezi posledními.
3. O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
4. Má-li dítě promluvit před třídou, je nejisté, ustrašené.
5. Působí smutně až depresivně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
6. Zhoršuje se jeho školní prospěch, někdy náhle.
7. Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
8. Zašpiněný nebo poškozený oděv.
9. Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které dítě nedovede uspokojivě vysvětlit.“ (Říčan, 1995, s. 49-50)

Situace v současné době je taková, že ve většině případů škola nereaguje na tyto negativní jevy odpovídajícím způsobem. Možnost existence na „své“ škole často pedagogové nepřipouštějí. Otázkou je, zda-li je to z pohodlnosti, či ze strachu nepříznivého dojmu v hodnocení učitele, potažmo úrovně celé školy.

2.2.4 Závislosti

Dalším z patologických jevů, kterými jsou děti ohrožovány, jsou závislosti. Nejčastěji užívanými drogami v České republice jsou stejně jako v ostatních evropských státech alkohol a tabák. Pravidelně kouří přibližně 30% dospělých Čechů, ale také téměř 30% mladistvých; roční spotřeba alkoholu dosahuje 10 litrů čistého alkoholu na osobu a v populaci jsou široce rozšířené zdravotně rizikové formy užívání alkoholu. Podle statistik je na alkoholu závislých asi 5% dospělých mužů a 2% žen. Tato čísla však nevypovídají zcela o skutečném stavu, jelikož se jedná pouze o případy osob, které jsou hospitalizovány příp. stíhány v souvislosti s porušením zákona z důvodu opilosti. Užívání alkoholu i

tabáku je celospolečensky tolerováno a problémy spojené s jejich užíváním jsou naopak podceňovány.

http://www.drogy-info.cz/index.php/info/legalni_drogy/legalni_drogy_v_cr_strucny_prehled_situace

Rizikem vzniku této závislosti je velmi snadná dostupnost, přestože nalévání dětem a mladistvým je trestně postihnutelné. Není nic neobvyklého, když se na různých zábavách či diskotékách pohybují děti a mladiství zjevně pod vlivem alkoholu, jak o tom vypovídají různé kontrolní akce policie. Jak uvádí Vykopalová (2002) zde je riziko o to větší, že vznik alkoholové závislosti se odhaduje na období 10-15 let věku, kdy se z příležitostného konzumenta může stát alkoholik. Závislost na alkoholu u dětí může vzniknout také z důvodů školního neprospěchu nebo různých rodinných patologií. Poruchy chování ve školním období jsou tedy nejčastěji řešeny alkoholem, které později vyústí v závislost. Mezi ohrožené patří také chlapci, jejichž otec je závislý na alkoholu. Zde již můžeme hovořit o rodinné zátěži, která podle některých výzkumů činí až 64%. Svou roli ve vzniku závislosti zaujímá též vzdělání a další sociální faktory.

V nespočetné řadě problémových rodin je časté požívání alkoholu končící opilostí poměrně běžným jevem. Dochází zde ke konfliktům, hádkám, které vytvářejí pro dítě nesnesitelnou a tíživou atmosféru. Často matka zatahuje dítě do řešení svých problémů s otcem alkoholikem, a hledá v něm „spojence.“ Jak uvádí Dytrych (1995), pro dítě, které je ve škole nebo ještě dospívá je silně traumatizujícím zážitkem, když se musí denně stýkat s otcem, který byl dříve úspěšný, měl práci, vydělával peníze a najednou je z něj troska. Počáteční soucit dítěte se však rychle mění buď ve lhostejnost k otci, anebo přímo v nenávisť. Mnoho dětí se přiznává k tomu, že se za svého rodiče stydí, a že si v představách přejí, aby neexistoval. S tím by zmizelo i jejich utrpení.

Zatímco alkoholová závislost byla v dřívější době výsadou mužů, v posledních letech přibývá také žen závislých na alkoholu. Často se jedná o manželky pracovním velmi zaneprázdněných mužů, které z pocitu osamělosti či zbytečnosti hledají únik v alkoholu. Tyto však nechodí pít do společnosti, ale většinou pijí tajně a doma. V případě, že jejich závislost dosáhne určitého stupně, může být ohrožena schopnost zabezpečit výchovu dětí a udržet klidnou rodinnou atmosféru.

K dalším závislostem ohrožujícím děti a dospívající patří drogová závislost. Za drogu můžeme považovat každou chemickou nebo přírodní látku, která mění tělesný nebo duševní stav člověka a vyvolává psychickou nebo tělesnou závislost. Mezi drogy řadíme také omamné a psychotropní látky. Jak uvádí Vykopalová (2002), omamné a psychotropní látky jsou definovány v nařízení vlády o jodech a jiných látkách zdraví škodlivých, ve znění pozdějších předpisů. Požitím těchto látek může dojít ke vzniku nebezpečí psychických změn jedince, který může být nebezpečný pro společnost, nebo pro toho, kdo tyto látky bez odborného dohledu užívá. Podle míry rizika vzniku závislostí dělíme drogy na lehké a tvrdé. Podle legalizace jejich užívání na legální a nelegální.

Zatímco před rokem 1989 byly drogy pro většinu populace těžko dostupné, v současnosti není problém opatřit drogu např. na diskotéce, technoparty, dokonce i ve škole. Pöthe (1999) k dostupnosti drog uvádí, že sice v mediálních zprávách často slyšíme sdělení o prodávání drog před školami, většinou je však skutečnost taková, že děti si nabízejí drogy samy mezi sebou, ani ne tak s cílem vydělat si, ale spíše zprostředkovat prožitou zkušenost svým kamarádům.

Důvody, které vedou děti a dospívající mládež k tomu, aby vyzkoušela účinky drog mohou být různé. Může je k tomu vést touha někam patřit, chuť experimentovat, odpoutání se od problémů, anebo momentální potřeba té správné „nálady“. Pokud dítě vyrůstá v neurovnaném rodinném prostředí, s větší pravděpodobností se nechá zlákat k užití drogy. Zkušenost s drogou u něj pak může znamenat výjimečný zážitek, který nemá možnost prožít normální cestou např. v rodině. Pokud se mu nedostává od blízkých pozitivních citových zážitků, je pravděpodobné, že si drogu vezme znovu. Opakovaným užíváním si na ní vytvoří závislost, aniž by si to uvědomoval.

Z důvodu drogové závislosti se často dostávají děti a mladiství do konfliktu se zákonem, kdy potřebují získat stále větší přísun finanční hotovosti, aby si mohly tyto látky opatřit. Pokud tedy nemohou získat prostředky na opatření drogy legální cestou, např. od rodičů a příbuzných, uchylují se k různým krádežím, vloupáním a často i k násilné trestné činnosti. Aniž by si to tito mladí lidé uvědomovali, komplikují si velmi závažně svůj budoucí život.

Z těchto důvodů je nezbytná důsledná preventivní činnost na školách a dalších školských zařízeních, ale nejdůležitější roli v této souvislosti připadá rodině, kde je možno působit na dítě nejvíce.

2.2.5 Záškoláctví

Záškoláctví je jedním z dalších negativních jevů vyskytujících se u dětí a dospívajících. Záškoláctví je úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy se dítě záměrně a z vlastní vůle vyhýbá školní výuce, téměř vždy bez vědomí rodičů. Většinou souvisí se školním neúspěchem, dopouštějí se ho spíše starší děti, a jev má tendenci se prohlubovat. Záškoláctví je projevem asociálního chování, jedná se tedy o poruchu chování únikového typu vyvolanou třemi základními příčinami: negativním vztahem ke škole (např. z důvodu vysokých požadavků učitelů, horších schopností žáka chápat a porozumět učivu, anebo naopak i důvodu nadprůměrných schopností, kdy se dítě dokonce nudí, dále se může jednat o strach z nějakého předmětu, který je pro dítě těžký na pochopení, nespravedlivého hodnocení učitele, často i strach ze spolužáků v případě výskytu šikánování žáka), vlivem rodinného prostředí (příčinou jsou neurovnané rodinné vztahy, nezáměr rodičů o dítě a jeho prospěch, anebo naopak i přehnaná péče a příliš vysoké nároky, názorová rozdílnost rodičů na výchovu dítěte, přehnaná přísnost, shovívavost, ale i lhostejnost) a trávením volného času (rodiče nemají přehled o tom, co dítě dělá ve svém volném čase, s kým se stýká, hrozí riziko vlivu různých part, vyznávajících normy odporující zákonům; dále může docházet k experimentování dítěte s drogami, v horším případě ke vzniku závislosti, následně k páčání trestné činnosti z důvodu obstarání si finančních prostředků na tyto látky).

Záškoláctví má dvě základní formy:

- impulsivní (dítě předem neplánuje, že nepůjde do školy),
- plánované a účelové (žák předem plánuje odchod ze školy pod různými záminkami).

<http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejevy/socialne-patologicke-jevy/zaskolactvi>

Stejně jako u předchozích patologií je nezbytně nutná především prevence. Pro rodiče to znamená všítat si více svých dětí, i když je to často náročné, udělat si na ně každý den čas a dát najevo svůj zájem. I když je většina rodičů v současné době pracovně velmi vytížena, děti by neměly tímto strádat. Obzvláště v situaci, kdy se rodiče rozvádí, je nutné zachovat určitou úroveň a nezatahovat dítě do těchto problémů. Dát mu najevo, že budou jeho rodiči i po rozvodu.

Mnoho rodičů má na své děti přehnané požadavky, často chtějí jejich prostřednictvím uskutečnit své nesplněné cíle. Neberou v potaz jejich schopnosti a nadání při výběru studia, což dětem může natolik znepříjemnit život, že se škole začnou vyhýbat. Proto by se měli rodiče zamyslet nad tím, co jejich dítě baví, na co má vloh, a co by je učinilo šťastným. Může se realizovat i sportem, uměním apod.

Záškoláctvím řeší svůj problém velice často děti šikanované, které se bojí chodit do školy, a zároveň se nechtějí doma svěřit ze strachu z možné pomsty agresorů. Podle řady příznaků se dá rozpoznat, zda-li je dítě obětí šikany a rodiče by v krajním případě měli zvážit i možnost přestupu na jinou školu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE DOMEK

K tomu, proč jsem si vybrala pro svou práci právě Středisko výchovné péče DOMEK bych uvedla, že toto zařízení se věnuje věkové kategorii dětí a dospívajících, která je jejím ústředním tématem.

Jedná se o pobočku Diagnostického ústavu pro mládež Brno, avšak do této pobočky děti nepřicházejí na základě soudního rozhodnutí, nýbrž na základě doporučení dětského psychologa, výchovného poradce, po dohodě s rodiči nebo vychovateli. Jedná se tedy o děti, které se dopustily méně závažných prohřešků a je zde velká naděje, že je možná náprava a děti se následně mohou zařadit do běžného života.

Dále bych chtěla představit zařízení, ve kterém jsem měla možnost blíže se seznámit s náplní jeho činnosti, metodami působení na děti a také s několika životními příběhy těchto mladých klientů.

3.1 Představení SVP DOMEK

3.1.1 Historie

- 1996 vznik organizace pod názvem „Krizové centrum“
- 1997 slavnostní otevření v dubnu – oficiální zahájení provozu. Zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, budovu dalo do bezplatného pronájmu město Zlín
- začíná fungovat ambulantní část střediska, pobytová část poskytuje v tomto roce ubytování rodinám z Otrokovic, které postihly povodně
- na podzim 1997 otevřena pobytová část střediska
- 2000 přechází pod Diagnostický ústav pro mládež, středisko výchovné péče a školní jídelnu v Brně
- v loňském roce Středisko výchovné péče Domek ve Zlíně oslavilo desáté narozeniny

Středisko výchovné péče (dále jen středisko) poskytuje ambulantní, internátní a všestranně preventivní výchovnou péči a psychologickou pomoc dětem a mládeži s rizikem či projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a též dětem propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Tato péče je zaměřena na odstranění či zmírnění již vzniklých poruch chování a na prevenci vzniku dalších vážnějších výchovných poruch a negativních jevů v sociálním vývoji žáků, pokud u nich nenastal důvod k nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy. Dále se tato péče rozšiřuje také na rodiny těchto dětí, respektive na zařízení, která rodinu nahrazují. Pracovníci střediska poskytují konzultace, odborné informace a pomoc zákonným zástupcům, pedagogickým pracovníkům škol a školských zařízení v oblasti výchovy a vzdělávání žáků s rizikem či s projevy poruch chování. Ke své práci používají psychologické, speciálně pedagogické, výchovné a vzdělávací metody a postupy.

3.1.2 Rozsah služeb

- Diagnostické
- Preventivně výchovné a poradenské

Diagnostické služby:

- psychologická diagnostika osobnosti,
- speciálně pedagogická a pedagogicko – psychologická diagnostika poruch chování a sociálního vývoje
- sociální diagnostika podmíněnosti příčin poruch chování a sociálního vývoje

Preventivně výchovné služby:

- výchovně vzdělávací činnost zaměřená na předcházení poruchám chování nebo jejich nápravu a sociálně-rehabilitační činnost
- vypracování individuálního výchovného plánu a podpora klienta při jeho naplňování,
- jednorázové, krátkodobé a dlouhodobé vedení klientů formou individuální, skupinové a rodinné terapeutické činnosti,
- vypracování a uskutečňování speciálně pedagogických a terapeutických programů cílených na potřeby jednotlivých klientů a pro skupiny klientů,

- na základě požadavků škol zpracování a realizace cíleného speciálně pedagogického programu pro třídní kolektivy při předcházení a při řešení sociálně patologických jevů
- na podnět školy

Poradenské služby:

- poradenská intervence včetně telefonické intervence a psychologická podpora poskytovaná klientovi, jenž je v obtížné životní situaci, kterou není schopen sám vyřešit,
- poradenská činnost zaměřená na předcházení vzniku sociálně patologických jevů, na řešení problémů vzniklých v důsledku poruch chování klienta a nežádoucích vlivů a odborná činnost zaměřená na podporu při začleňování klienta do společnosti,
- poskytování informací zaměřených na vhodnou volbu a zvládnutí profesní přípravy a podpora klienta při snaze získat kvalifikaci potřebnou k lepšímu uplatnění na trhu práce.

3.1.3 Důvody příchodů klientů do střediska

- rodinná problematika
- školní problematika
- experimenty s drogou, alkohol
- osobnostní a psychické problémy
- asociální chování
- gamblerství

Nutno upozornit, že toto dělení je velmi zjednodušené. Ve skutečnosti se problematiky téměř u všech klientů prolínají a nelze je jednoznačně zařadit jen do jedné z výše uvedených kategorií.

3.1.4 Cílová populace

Klienty jsou děti, žáci, studenti škol a školských zařízení s rizikem poruch chování nebo s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u kterých není nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, popřípadě zletilým osobám do ukončení středního vzdělávání. Nejčastější klientelou střediska byly děti a mládež ve věku 12 - 17 let. Dále pak jejich zákonní zástupci i ostatní rodinní příslušníci, jiné osoby odpovědné za výchovu, výchovní poradci a ostatní pedagogičtí pracovníci.

Pobytové (internátní) oddělení

Zajišťuje nepřetržitou výchovně vzdělávací péči, ubytování a stravování, a zajišťuje dohled nad plněním individuálně vzdělávacího plánu ze strany klienta, pokud byl školou, kterou žák navštěvuje, vypracován. Preventivně-výchovné pobyty jsou realizovány v délce osmi týdnů. Pobyt je dobrovolný, to znamená, že je možný se souhlasem klienta staršího 18-ti let. Pokud věková hranice nedosáhla hranice plnoletosti, stačí souhlas zákonných zástupců a souhlas zástupce střediska. Pobytu musí předcházet minimálně tři ambulantní konzultace u nás nebo v jiném středisku a dalším předpokladem je vypracovaný individuální plán pomoci. Pobyt se uzavírá smluvně. Doporučujeme jej v případech, které vyžadují dlouhodobější sledování dítěte a u klientů, kteří se potřebují na čas vymanit z patologického prostředí a s ním spojených stereotypů. Skupiny jsou otevřené a koedukované. Internátní část střediska má lůžkovou kapacitu pro 8 dětí a bylo po celý školní rok až na malé výjimky plně obsazeno.

Pro klienty zajišťujeme celodenní stravování. V době školní docházky obědvají děti ve školní jídelně Církevní základní školy ve Zlíně. Snídaně, přesnídávky, svačiny i večere zajišťujeme na středisku v rámci výchovy společně s klienty. Přes víkendy, státní svátky a školní prázdniny zajišťujeme pro děti celodenní stravu taky přímo na pobytovém oddělení.

Důraz je kladen na tyto aktivity :

- individuální a rodinné konzultace
- skupinové formy práce (interakční skupiny, nácviky sociálních dovedností, tématické skupiny...)
- organizační setkávání (kontakt s rodinou, pracovní činnost, režim a struktura dne, pravidla, rituály, zážitkové aktivity...)
- v průběhu školní docházky zajišťujeme pro naše klienty výuku v rámci jejich individuálních vzdělávacích plánů a spolupracujeme s jejich kmenovými školami.

Program pobytového oddělení i jeho jednotlivé části jsou vytvořeny tak, aby odpovídaly potřebám i možnostem klientů a zároveň respektoval schopnosti a limity pracovního týmu. Klientům po odchodu nabízíme následnou péči ve formě ambulantních návštěv, dále účast na programu 5 P - Pomoc, Podpora, Přátelství, Prevence, Péče (tzv. velký bratr - velká sestra) a předáváme doporučení na jiné spolupracující organizace. Taktéž jsme uspořádali dvě víkendová setkání pro děti a rodiče v rekreačním středisku Revika ve Vizovicích „Rodiče pro děti a děti pro rodiče“.

Ambulantní oddělení

Je zajištěno v pracovní dny v době od 8,00 do 18,00 hodin. Z hlediska problematiky můžeme mluvit o dvou základních oblastech: prevence primární a sekundární. Slouží stejné populaci jako oddělení pobytové. Nabízíme zde jednorázovou nebo dlouhodobou spolupráci dle zakázky klientů. Poskytujeme komplexní psychologickou, etopedickou a pedagogickou diagnostiku. Úzce spolupracujeme se školami, referáty sociálních věcí, pedopsychiatry, PPP, OSPOD, PČR, jinými SVP a ostatními zainteresovanými subjekty nejen zlínského regionu. Klademe důraz na individuální a rodinné konzultace. Zaměřujeme se na zkvalitnění života klientů a všech členů rodiny. V rámci následné péče nabízíme klientům program „5P“ (pomoc, podpora, přátelství, péče, prevence). Vzhledem k nedostatečné kapacitě našeho zařízení nemůžeme našim ambulantním klientům nabídnout skupinová setkávání. Zprostředkováváme je tedy v jiných zařízeních ve Zlíně, která jsou k tomu kompetentní.

3.1.5 Prevence

Primární prevence:

- osvětová činnost určená zájemcům z řad dětí a mládeže
- výcvik dobrovolníků 5P
- supervize programu 5P
- spolupráci s preventistou PČR Zlín
- intervenční programy, sociometrická šetření pro základní školy
- přednášky pro pedagogické pracovníky
- přednášky pro rodiče

- účast na informativních setkáních všech organizací ve Zlíně „Infoservis“(OSPOD, T klub, PPP...), kteří pracují s podobnou problematikou
- spolupráce s preventistou MP Zlín (besedy pro žáky ZŠ zaměřené na vztahy a prevenci šikany
- besedy pro klienty s těmi, kteří měli v minulosti potíže s hráčstvím, drogami...

Sekundární prevence:

Jedná se o konkrétní pomoc nebo podporu klientům, u nichž vyvstala nutnost řešit již vzniklou problematiku ve spolupráci s odborníky. V rámci střediska nabízíme:

- informativní schůzku
- poradenství
- individuální psychologickou pomoc
- psychologickou pomoc rodině
- psychologické vyšetření
- svépomocné rodičovské skupiny
- jednorázovou krizovou intervenci
- intervenční práce s třídními kolektivy
- zprostředkování kontaktu na jiné zařízení
- nabídnutí preventivního pobytu na internátní části střediska
- další formy pomoci

<<http://www.svpdomek.cz/>>

4 ZPRACOVÁNÍ VLASTNÍHO VÝZKUMU

4.1 Motivace k problematice

Důvodem výběru tohoto tématu pro mne byla ta skutečnost, že problematika je v současné době často diskutovaná v souvislosti s rostoucí agresivitou dětí a mládeže, kdy je na místě hledat možné postupy ke zlepšení tohoto neutěšeného stavu. Proto je dle mého názoru nutné začít se zabývat v první řadě příčinami, proč je situace taková, a poté teprve řešit následky.

4.2 Cíl výzkumu

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, jaký je vliv sociálně-patologických jevů vyskytujících se v okolí dětí na jejich život, a zda-li tyto faktory vedou k jejich delikventnímu chování. Předpokládala jsem, že najdu souvislost mezi negativním působením těchto jevů na děti a jejich následným chováním. Chtěla jsem zjistit, zda-li se mi tento předpoklad potvrdí, anebo se naopak prokáže, že skutečnost je jiná.

Výzkumné otázky :

1. Jak se na situaci těchto dětí podílely sociálně patologické jevy ?
2. Lze najít společné znaky v těchto kazuistikách ?
3. Lze rodiny těchto dětí na základě získaných údajů považovat za plně funkční ?

4.3 Výzkumná strategie

V tomto případě jsem zvolila jednu z metod kvalitativního výzkumu, protože mi přišla pro výzkum této problematiky nejvhodnější.

4.4 Metoda výzkumu

Rozhodla jsem se pro svou práci využít možnosti nahlédnutí do osobních spisů několika klientů výše popsaného zařízení, jde tedy o seznámení s kazuistikami.

4.5 Volba výzkumného vzorku, metoda výběru

Bylo použito kazuistik chlapců narozených mezi lety 1992 až 2000, náhodně vybraných ředitelkou Střediska výchovné péče Domek, kdy podmínkou byl souhlas zákonných zástupců s použitím údajů pro výzkum.

4.6 Postup při výzkumu

Výzkum ve školském zařízení po předchozí telefonické domluvě s ředitelkou, shromáždění informací a materiálů získaných v tomto zařízení.

4.7 Organizace projektu

Po dohodě s vedením SVP Domek uskutečněno několik návštěv z důvodu bližšího seznámení s institucí, jejími cíly a rozsahem služeb poskytovaných klientům. Na základě souhlasu vedení bylo možno využít pro výzkum spisy klientů, u kterých byl dán souhlas rodičů s případným využitím pro diplomovou práci, za podmínky nezveřejnění informací vedoucích k identifikaci dětí.

4.8 Popis jednotlivých případů

4.8.1. Kazuistika č. 1

Pohlaví: chlapec

Rok narození: 1992

Bydliště: Kroměříž

Problematika: chování ve škole, hyperaktivita, krádeže, ADHD

Iniciátor: matka

Předchozí pobyt: PL – neurotické děti

Rodinná anamnéza:

matka : nar. 1965- ochranná, přístupná změnám a spolupracující

otec: nevlastní , nar.1966

sourozenci: nevlastní sestra nar. 1998

Osobní anamnéza dítěte – zdraví , růst, vývoj :

Údaje o těhotenství :

Jednalo se o těhotenství chtěné.

Psychická zátěž v těhotenství : problémy s manželem

Údaje o porodu : bez problému

Vážná onemocnění: neurotické potíže

Krátce po narození neprodělalo dítě žádné onemocnění.Porodní váha : 3100g v normě, další vývoj v normě Dítě začalo chodit v 10-ti měsících Má problémy s nočním pomočováním až do současné doby 2x 3x do měsíce.

Léky pravidelně užívající : Ritalin, Risperdal, občas Minirin.

V současné době je v péči dětského psychiatra.

Problémy se zrakem, sluchem nemá, specifické poruchy učení nezjištěny.

Rodinný vývoj:

Druhé manželství, chlapec respektuje otčíma jako otce. Společné aktivity poměrně pravidelné – sport. Soužití rodiny je harmonické. Chlapec žárlí na sestru, protože je oblíbená. Soužití rodiny je harmonické.

Sociokulturní a ekonomická úroveň rodiny:

Všeobecně dobrá, rodina bydlí v RD, chlapec má svůj vlastní pokoj.

Výchovné prostředí:

Převážná část rodiny spočívá na matce, otec pracovní příliš vytížen. Režim dne zavedený, chlapec jej respektuje. Rodiče kontrolují volný čas dítěte.

Tresty: zákazy TV, PC, her.

Odměny: výlet, jídlo

Sociální vývoj – postavení v dětské skupině mezi sourozenci, konflikty, oblíbenost, vůdcovství, pantičkářství:

Chce být vůdce, moc mu to nejde, někdy samotář, na sestru žárlí, mezi dětmi není příliš oblíbený.

Emocionální vývoj:

Přecitlivělost, strachy, plachost, zlostnost, citové vazby na členy rodiny aj. Je výbušný, rád se předvádí a komunikuje, často je v opozici.

Povahové vlastnosti, temperament, zvláštnosti v chování, zlozvyky :

Špatně se soustřeďuje, jeho zlozvykem je okusování nehtů.

Zájmy , hodnotová orientace, trávení volného času :

sport, PC

Školní anamnéza :

Vývoj a jeho zvláštnosti v předškolním věku:

- živost, hyperaktivita

Vývoj a jeho zvláštnosti ve školním věku :

První a druhá třída v zahraničí – hyperaktivita. Od třetí třídy ZŠ v ČR – drobné problémy už tenkrát, ale nic výrazně vážného. Závažnější problémy od 6. třídy.

Sociální postavení dítěte (podle matky)

Dítě navazuje přátelství a kamarádství snadno. Postavení ve vrstevnické skupině : samotář, vyvolává konflikty mezi ostatními. Slabšímu nebo mladšímu kamarádovi chlapec pomůže. Chlapec se kamarádí s dětmi mladšími nebo stejně starými, bez rozdílu pohlaví. Matka hodnotí výběr kamarádů v normě .

Vztah dítěte se sourozencem: žárlí na sestru, protože je bezkonfliktní, je oblíbená.

Vztah dítěte ve školním kolektivu: snaží se být středem pozornosti.

Vztah dítěte k učitelům: bezkonfliktní, učitele respektuje, vnímá je jako autority, ale jen některé, někdy odmlouvá. U některých učitelů má často připomínky, chce být středem pozornosti. Chlapec se rád ve škole předvádí, většina dětí ve třídě jsou dívky.

Do Domku přivedla syna matka na doporučení dětského psychiatra. U chlapce se objevily opakovaně krádeže. Ke krádežím chlapec uvádí, že za ně nemůže, vždycky ho „něco“ ovládne a o následcích nepřemýšlí. Při pohovoru o krádežích se chlapec rozplakal, myslí si, že ho otec nemá rád, protože se hodně věnuje jeho nevlastní sestře. Ve škole má chlapec problémy s agresivním chováním vůči spolužačkám. Nosí poznámky za vyrušování, nekázeň, návrh na snížení známky z chování. Doma je agresivní a žárlivý vůči sestře. Chlapec rodičům kradl peníze, za které své kamarády zval na zmrzlinu. Rodiče peníze začali zamykat, poté bez problému.

Pobyt v DPL - (noční enuréza) – snížení enurézy a ovlivnění poruch chování – prospívá mu režimové vedení.

Po vysazení prášků od psychiatra zhoršení chování doma i ve škole.

Známky ve škole střídavě dobré a špatné, občas zapomíná pomůcky a úkoly, nosí poznámky ale i pochvaly. Nesnese kritiku, vždy vybuchne, nechce nic slyšet.

Výrazně zhoršený vztah dítě – otčím, když se jim do toho matka neplete, vyřeší si to většinou sami a do pěti minut.

Prázdninový pobyt v PL – chlapec řešil konflikt s jedním klukem fyzicky. Po prázdninách konflikty ve škole, velké množství poznámek (zapomíná vypracovat DÚ, nespolupracuje, chybí zápisy v sešitě)

Cíl pobytu : naučit se ovládat emoce.

Výstupní hodnocení žáka :

Má velmi dobré nadání v jazykových předmětech, všechny předpoklady ke studiu na střední škole s maturitou. Chování v průběhu školní docházky je v souladu se školním řádem, kázeňské přestupky řešeny výchovnými opatřeními. Ve volném čase se chlapec věnuje sportu, je členem tanečního klubu, baví ho práce na PC, dějepis, TV, JN. V konverzační soutěži v jazyce německém skončil na 1. místě.

Ve škole byl chlapec řešen zpětně za šikanu z r. 2007. Napadení spolužáka chlapcem řešila i Policie ČR z toho důvodu, že to spolužák oznámil až později. Chlapec přiznává, že ho párkrát bouchl, protože chtěl, aby s ním kamarádil tak, jako dřív.

Vztah s otčím :

Je zde obtížná komunikace, chlapec je drzý, má ke všemu připomínky, otec by chtěl, aby poslechl hned a bez řečí. Chlapec má pocit, že se mu otčím nevěnuje, neposlouchá ho a neocení, vidí na něm jen chyby.

Měli by se pokusit nalézt společně nová pravidla jejich komunikace, užít si čas na společnou komunikaci, vyčlenit samostatnou dobu pro společně strávený volný čas.

Chlapec z pohledu pracovníka SVP nemá náhled na své chování, nemá dán nějaký hodnotový systém. Směrodatné je pro něj to, že on to chce teď, a pokud to nedostane běžnou cestou, „poradí si“. Neumí přiznat chybu, teprve po několika domlouváních připustí, že něco není v pořádku, má k tomu však své „ale“. Neumí si nést následky za své chování. Působí dojmem velmi citlivého, mírného chlapce, ale dovede manipulovat s lidmi.

Doporučení :

- jednotné výchovné působení obou rodičů, domlouvat se s manželem předem na výchovných postupech či zásazích
- dávat mu najevo lásku, podporovat ho v jeho aktivitách
- zapojit více otce do společných aktivit
- adekvátní tresty prohřešků, být důslední, počítat peníze v peněžence, informovat o všech krádežích i otce (nekrýt syna)
- vypracovat si doma systém odměn a trestů, konkrétně a jasně
- otevřená komunikace, mluvit o hodnotách, nastavovat hranice, neumetat cestičky
- podpora volnočasových aktivit – vybití energie

Pozn. : Matka by měla zájem o víkendové pobyty.

Zjištěné projevy chování :

- extrovertovaná osobnost, bezprostřední chování, rychle se skamarádí, a zvykne si na nové prostředí
- vysoká soutěživost kompenzačního charakteru, chce být vždy první, hlavně ve sportu, těžce snáší prohru
- potřebuje být viděn a slyšen
- citová labilita, střídání nálad, těžce snáší kritiku – stáhne se do sebe
- nedostatek sebeovládání, neklidný, velmi vysoká aktivace

- dokáže obhajovat a prosazovat své názory a postoje, je cílevědomý
- dá se motivovat pochvalou a oceněním
- závislost na ostatních lidech, na jejich přízni a ocenění
- nedělá mu problém převzít dominantní roli ve skupině
- zkouší, co si může dovolit vůči dospělým pokud má dány jasné hranice, umí se přizpůsobit
- potřebuje neustále nějakou činnost či zaměstnání
- zvýšené sklony k fyzické agresivitě
- vysoké hodnoty v ulpívání na minulosti
- negativní nazírání na situace
- sebeobviňující tendence
- v interpersonálních vztazích má strach, že nebude přijímán či milován

Úroveň postojů, systém hodnot a zájmů v období adaptace:

- komunikativní, nestydí se zeptat
- v řeči nezdrženlivý, nenechá druhého domluvit, skáče do řeči
- s dodržováním režimu a plněním povinností má velké problémy – musí být upozorňován a kontrolován
- při práci laxní, líný, pracuje ledabytle a hledá způsoby, jak se jí vyhnout
- všelijak se vymlouvá, lže, zkouší, kam až může zajít
- své povinnosti se snaží hodit na druhé, nebo je přímo podrazí
- pokud chce, dokáže pomoci, většinou v případech, kdy se mu líbí dívka, nebo kdy by mu z jeho pomoci vyplynula určitá výhoda
- ve skupině se rád předvádí, „machruje“
- k dětem se chová sobecky

Použitá terapie :

- režim dne, kontrola, důslednost
- ocenění upřímnosti, pravdomluvnosti
- otevřená komunikace o negativních
- korekce náhledů na chování

- učit ho přijímat kritiku, být trpělivější
- práce s tělem, relaxační techniky
- techniky ke zvládnutí agresivity
- komunitní a skupinová práce
- individuální a rodinná terapie
- arteterapie, dramaterapie, muzikoterapie, pracovní činnosti, podpora zdravého sebevědomí, vyzdvihování kladů
- pozitivní motivace, pochvala
- práce s vlastní emocionalitou a seberegulací

Projevy při ukončení pobytu:

- ve skupině nemá dobré postavení, chová se suverénně, musí být středem pozornosti
- je nezdravě soutěživý, chce vyhrávat za každou cenu, neumí prohrávat,
- při sportu hraje agresivně, ostatní ale kontroluje, zda-li dodržují pravidla, pokud tomu tak není, pak je ještě bezohlednější
- chová se „nefér“, obchází pravidla a předvádí se
- musí být opakovaně a důrazně korigován dospělým
- touží mít kamarády, ale nedokáže si je kvůli svému chování udržet
- snaží se s druhými manipulovat, chová se často účelově
- dodržování režimu se v průběhu pobytu zlepšilo, vyžaduje však kontrolu
- stále se snaží obcházet rozhodnutí dospělých, vymlouvá se, lže, odmlouvá a zapírá
- je aktivní, vnímavý a nápaditý
- velmi ho motivuje pochvala, musí však být zasloužená

Doporučené postupy:

- pokračovat v ambulantní péči SVP
- dobré by bylo pracovat v rámci celé rodiny
- dodržovat stanovený režim dne, zajistit velkou dávku důslednosti, kontroly, a vymezit jednoznačné hranice

- učit ho s druhými spolupracovat, nejen soutěžit
- podporovat a ocenit férové jednání
- mluvit s ním o tom, že bude milován, i když nebude ve všem první
- ukazovat mu jiné způsoby chování než ty, které opakuje
- ke kritice přistupovat klidně a citlivě volit vhodnou formu a ponechat mu čas ke zpracování (potřebuje ubezpečení, že je v mnoha věcech šikovný)
- některé jeho chování není vhodné, nutno vysvětlit mu proč

Závěr :

Chlapec má spoustu dobrých vlastností, je nadaný a bystrý, sociálně vnímavý, šikovný na sport. Nedokáže tyto přednosti využít k vytvoření dobrých vztahů s ostatními kolem sebe, protože vždy převáží jeho touha být ve všem a za každou cenu první.

Dokáže být slušný a ochotný, potřebuje však pevnou a důslednou výchovu, protože jinak velmi rychle sklouzne k odmlouvání a překračování pravidel.

Bude nutné ho nadále trpělivě učit větší ohleduplnosti a zdrženlivosti, vysvětlovat mu, že není důležité jen vyhrávat, ale mít ze hry radost, a že člověk nezískává svou cenu pouze vítězstvím, ale tím, že umí hrát férově a poctivě.

Vlastní komentář kazuistiky:

V tomto případě na chlapce měl vliv rozpad manželství rodičů, musel přijmout otčíma a vnímá nevlastní sestru jako konkurenci, v důsledku čehož se k ní chová agresivně. Agresivitu uplatňuje rovněž ve vztahu k vrstevníkům, je aktérem šikany.

Dalším negativním jevem, který se u něj projevil, je krádež. Kradl peníze rodičům.

4.8.2 Kazuistika č. 2

Pohlaví: chlapec

Rok narození :1992

Bydliště: Zlín

Problematika: krádeže, lhaní

Iniciátor: dětský psychiatr, kurátor

Rodinná anamnéza:

matka : nar. 1970, v r. 2001 spáchala sebevraždu, byla závislá na alkoholu

otec: nar. 1966 - dítě bylo svěřeno do jeho péče, matka o něj neměla zájem

vychovávající: strýc nar. 1960, teta nar. 1963

sourozenci: nemá

Osobní anamnéza:

Údaje o průběhu těhotenství a porodu nejsou známy.

Vážná onemocnění : žádná , léky neužívá, není v péči lékaře.

Byl vyšetřen psychiatrem pro vyhrožování sebepoškozením, ale nebyla shledána žádná psychopatologie výraznějšího rázu a úvahy o sebepoškození vyhodnoceny jako nátlakové chování.

Rodinný vývoj:

Chlapec je od r. 2004 v péči strýce a tety, matka zemřela a otec nebyl dostatečnou autoritou. V r. 2004 volali ze školy, že chlapec nechce jít domů a vyhrožuje, že si „něco udělá.“ Proto pro něj strýc s tetou přijeli a od té doby zůstal v jejich péči. Chlapec s otcem udržuje kontakty. Se strýcem a tetou se věnuje sportu – lyžování a fotbalu, rád tráví volný čas u počítače.

Sociokulturní a ekonomická úroveň rodiny :

Na střední úrovni, otec na syna platí. Rodina bydlí v rodinném domě, syn zde má svůj pokoj.

Výchovné prostředí:

Na výchově se podílel otec, prarodiče a v poslední době převážně teta a strýc. Používají při výchově nejrůznější tresty a motivují jej odměnou. Zákazy na chlapce neplatí, pokud dostal výprask, začal vyhrožovat. Za otcem mohl jezdit za odměnu. Po domluvě s kurátorem ho teta za ním pošle podle jeho zájmu.

Sociální vývoj – postavení v dětské skupině, mezi sourozenci, konflikty, oblíbenost, vůdcovství, pantičkářství:

Mimo spolužáky nemá mnoho kamarádů, mezi vrstevníky se snaží být vůdce, vyhledává spíše chlapce. Vlastní sourozence nemá, s bratrancem a sestřenicí řeší spory ohledně pořádku, hygieny a zadaných úkolů. V třídním kolektivu má snahu být středem pozornosti. Teta se strýcem ho vnímají jako aktéra ubližování druhým.

Emocionální vývoj:

Teta ho vnímá jako velmi citlivého až lítostivého. Těžce nesl smrt dědečka, kterého měl velmi rád.

Povahové vlastnosti:

Na věci, které ho zajímají je velmi učenlivý. Umí krátkodobě pracovat dobře, je manuálně zručný. Celkově ho teta a strýc hodnotí jako lhavého a lenivého.

Zájmy, hodnotová orientace:

Ve volném čase se věnuje sportu – lyžování, fotbal. Dále ho baví počítačové hry.

Školní anamnéza :

Nejsou známy problémy s adaptací a průběhem docházky.

Vývoj a zvláštnosti ve školním věku :

Po přestupu na 2. stupeň problémy s chováním ve škole. Nerespektuje učitelky, na učitele si nedovoluje. V hodinách vyrušuje a je nesoustředěný.

Rovněž má problémy s agresivním chováním vůči spolužákům. Z chování snížený stupeň. Po škole by chtěl jít do učení.

V evidenci SVP opakovaně. V r. 2002 domluven pobyt v SVP, mezitím se změnilo výchovné prostředí, znova se objevily i problémy jako při prvním pobytu.

Cíl pobytu: regulace agresivity, respektování autorit, posilování ovládacích schopností

Zjištěné projevy chování, jak se jeví :

- vysloveně extrovertovaná osobnost, zpočátku zdrženlivější chování
- naprosto nedostatečné sebeovládání
- absence sebereflexe
- vysoké pudové napětí

- rád by si dělal co chce, a jak chce
- sebeovládání mu dělá obrovské problémy
- s uznáváním autority nemá problém, pokud jsou k němu dospělí laskaví
- nevyhýbá se převzetí odpovědnosti za ostatní, dokáže se velmi rychle podřídit
- vyšší úzkostná sebenejistota
- touží po velké blízkosti ostatních lidí, cítí se velmi osamělý
- poměrně nízké sebehodnocení
- závislost na mínění druhých

Úroveň postojů :

- je na druhém pobytu, rád se předvádí, „dělá kašpara“, je hlučný až hulvátský, netaktní, chaotický
- ostatní děti provokuje, trefuje se do nich narážkami, posmívá se
- zpočátku se chová neslušně i k dospělým, nepoužívá slůvka prosím a děkuji
- očekává, že mu dospělý okamžitě splní, oč požádá
- lže, zapírá, je tvrdohlavý a líný
- při službách nedůsledný, podle nálady
- na nedostatky druhých upozorňuje nevybíravě
- manuálně šikovný, samostatný, potřebuje vysvětlení a dohled
- dokáže mít ze své práce radost a je vděčný za pochvalu
- při skupinových činnostech má dobré postřehy, je bystrý a hravý, chybí mu však výdrž

Použitá terapie:

- režim dne, kontroly
- ocenění upřímnosti a pravdomluvnosti
- nácvik slušného chování a komunikace
- rozvíjení volných vlastností
- úkolování po malých částech za přímého vedení dospělého, časté opakování, hodnocení

motivace

- učit ho nejdříve myslet, až potom jednat, předem zvážit důsledky svých činů
- komunitní a skupinové práce
- individuální a rodinná terapie
- arteterapie, dramaterapie, muzikoterapie, pracovní činnosti, sport
- pozitivní motivace, pochvala, podpora, zdravé sebevědomí, vyzdvihování kladů

Projevy při ukončení pobytu:

- asi v půli pobytu nastává u něj změna k lepšímu – lépe se ovládá
- přetrvává tvrdohlavost
- nebojí se vyjádřit svůj názor a dokáže se dobře vyjadřovat, rád zkouší nové věci
- ovlivnitelný ostatními, vždy se nechá strhnout k negativnímu, nechá se zneužívat, věří všemu, co mu kdo řekne
- nezvažuje důsledky, činy předbíhají myšlení

Doporučené postupy:

- pokračovat v ambulantní péči SVP
- dodržovat stanovený režim dne, vymezit pevné hranice, nezbytná je důslednost
- u všech požadavků na něj kladených potřebuje jasné zadání, dohled a průběžnou kontrolu
 - a motivaci
- velmi jej motivuje pochvala, vděčný i za malé ocenění
- baví ho manuální práce
- potřebuje ohromnou dávku trpělivosti, při jeho vedení se musí neustále začínat znovu
- podpořit zapojení do volnočasových aktivit – sport, kroužky
- snažit se mu naplánovat den tak, aby byl něčím neustále zaměstnaný

Závěr :

Vzhledem ke svým předpokladům a schopnostem udělal chlapec na pobytu pokrok – zlepšilo se jeho neotesané chování, dokáže se o něco lépe ovládat, má lepší přístup k plnění školních povinností. Nadále přetrvává jeho sklon nechat se vtáhnout do problémové situace, je dokonce i ochotný na sebe vzít vinu za něco, co neudělal. Nezbytně

potřebuje jasné vymezení hranic, velkou dávku důslednosti a kontroly, hodně chválení a motivace a v neposlední řadě spoustu trpělivosti.

Prognóza dalšího vývoje je nejistá.

Vlastní komentář kasuistiky:

Na chlapce od dětství působila matka – alkoholička, která později spáchala sebevraždu. On sám později vyhrožoval sebevraždou, která však byla vyhodnocena jako nátlaková. Chlapec je agresivní vůči spolužákům. Vyskytly se u něj i krádeže.

4.8.3 Kazuistka č. 3

Pohlaví: chlapec

Rok narození: 2000

Bydliště: Kroměříž

Problematika: neplnění povinností, krádeže (v obchodě, okradl i učitelku), impulzivní chování, agresivita vůči dětem

Iniciátor: vedoucí SVP Domek, školní psycholog

Předchozí pobyty a péče, spolupráce s jinými institucemi:

SVP Domek, Pedagogicko-psychologická poradna, MUDr. Kouřil

Rodinná anamnéza:

matka: nar. 1976, nyní na MD

otec: nar. 1967

sourozenci : vlastní bratr, nar. 1998, diagnostikována ADHD

nevlastní bratr , nar. 2006

Osobní anamnéza :

Těhotenství a porod bez komplikací, rodiče rozdílné R-H faktory, raný PMV, chůze v 9-ti měsících, řeč včasná, vada výslovnosti, logopedická péče v MŠ, běžné dětské nemoci,

klíšťová encefalitida v r. 2004, podle matky častý negativismus, vzdor, vztekání, impulzivita.

Vážná onemocnění:

Běžná, často úrazy pro živost, při sportu bez omezení. Není alergik, je v péči pedopsychiatra. Od počátku roku nasazena medikace BETALINEM a RISPLEROU. Matka zatím žádný efekt léčby neregistruje.

Aktuální intelektový výkon celkový průměrný, výrazné nerovnoměrnosti v performační části, což by mohlo svědčit pro lehkou formu ADHD, nerovnoměrné vyžívání psychických funkcí. Verbální složka je kvalitní, více vyrovnaná. Kresba odpovídá spíše mladšímu věku. Psychomotorický neklid, hravost, oscilace pozornosti, pracovní nezralost.

Rodinný vývoj:

Rodina je neúplná, rodiče rozvedeni v r. 2002, matka uvádí fyzické napadání otcem, jeho nezodpovědný přístup k životu (krádeže, impulzivita). Otec není s dětmi 4 roky v kontaktu. Když přijel v r. 2004 za syny na návštěvu, chlapec se matky ptal : „Kdo byl ten pán?“ Chlapec má staršího vlastního bratra. Zhruba 4 roky matka žila v družském vztahu s bývalým přítelem. Ze vztahu narozen syn (nevlastní sourozenec), k rozchodu došlo v r. 2008. Matka uvedla, že se kluci na svého otce neptají, matčina přítele do rodiny přijali bez problémů, oslovovali ho křestním jménem nebo „tati“. Matka bydlí s dětmi v RD společně se svými rodiči, obývají samostatnou bytovou jednotku. Matka uvedla u své matky abúzus alkoholu a její občasné zásahy do výchovy dětí.

Sociokulturní a ekonomická úroveň rodiny :

Rodina se jeví na střední úrovni. Matka je na MD, ale při telefonním rozhovoru se školou nepřímo sděleno, že finanční situace není v rodině slabá.

Výchovné prostředí :

Výchovu nyní zabezpečuje matka sama. Výchovu vnímá jako přísnou, ale ne vždy stoprocentně důslednou, uvedla, že si je vědoma toho, že na syna platí důslednost, ale někdy „toho“ má tolik, že jí některé věci uniknou. Snaží se to dodatečně napravit.

Z výchovných opatření používá tresty a odměny, přiznala, že často na syna křičí. Nejúčinnější je na něj prý pochvala a ocenění, pohlazení a mazlení.

Společná výchova s přítelem byla údajně jednotná a důsledná (při pohovoru s matkou však vyplynula nedůslednost ve výchově, matka si vždy našla zdůvodnění, proč od trestu upustit. Z trestů používali rodiče klečení, domácí vězení, úklidy, zákaz PC, TV. Nejúčinnější je na syna zákaz PC. K pracovním povinnostem syna patří úklid pokojíku, příprava do školy a pomoc v domácnosti. Pracovní povinnosti syn „okecává“, nakonec je však udělá. S přípravou do školy mu někdy pomáhá matka, přesně vymezený prostor na učení děti nemají. Kontrolu nad trávením volného času syna matka má, se synem si hodně o jeho zájmech i kamarádech povídá.

Sociální vývoj – postavení v dětské skupině, mezi sourozenci, konflikty, oblíbenost, vůdcovství, samotářství:

Dle matky je velmi kamarádský a komunikativní. Nemá potíže s navazováním kontaktů s vrstevníky. Mezi dětmi je oblíbený, ale čas od času ztrácí kamarády tím, že jim ubližuje. Rád je vůdcem a organizátorem ostatních dětí. Kamarádí převážně s kluky. Vztahy mezi sourozenci „divoké“, kluci se pošťuchují a provokují, občas bijí, ale dle matky se nejedná o vážné situace. K nevlastnímu malému bratrovi má chlapec velmi pěkný vztah, kdy si s ním dokáže hezky pohrát.

Emocionální vývoj – přecitlivělost, strach, plachost, citové vazby na členy rodiny:

U chlapce se často projevuje náladovost se sklony ke vzdorovitosti a impulsivitě. Na druhou stranu je dle matky velmi citlivý a vnímavý.

Povahové zvláštnosti, temperament, zvláštnosti v chování a zlozvyky :

Matka zpočátku nedokázala říct žádnou pozitivní vlastnost u syna. Posléze si vybavila, že je velmi bystrý a rád si hraje. Jinak ale lže, je divoký a neumí poslechnout.

Zájmy : (hodnotové orientace, trávení volného času) :

Sportovně založený , 3 x týdně chodí hrát fotbal, s kamarády jezdí na kole a bruslí.

Školní anamnéza :

Vývoj a jeho vlastnosti v předškolním věku :

Adaptuje se bez potíží. Od počátku potíže s neudržením pozornosti a začleněním se do skupiny aktivit, což dle matky učitelky těžce nesly.

Vývoj a jeho zvláštnosti ve školním věku :

PŠD zahájil v řádném termínu. V pololetí vrácen zpět do školy, matce byly doporučeno vyšetření v Pedagogicko-psychologické poradně pro sociální nezralost. Další rok nastoupil znovu do stejné školy. Matka si záměrně vybrala ZŠ v blízké malé vesnici, kde je malotřídka. Obávala se, že ve velké škole se budou „ztrácet“ různé synovy prohřešky. Syn má potíže se soustředěním na výuku, s plněním povinností a chováním. Matka zvažuje přeřazení syna na ZŠ v jiném místě, aby mohl začít po skončení pobytu s čistým štítem.

Cíl pobytu : matka si přála, aby se odnaučil krást, lhát a také zvládat agresivitu.

Postoje klienta k uváděným výchovným problémům a nástupu na pobyt:

Při úvodním pohovoru poslouchal matku, odpovídal krátkými větami, jen na otázky. Motorický neklid patrný, vyhledával oční kontakt s matkou, tvářil se jako se až tak moc nestalo. Pohovoru před nástupem nebyl přítomen. Dle vychovatele na pobyt nastoupit nechtěl, ale matka mu nutnost vysvětlila.

Chování na začátku pobytu:

- roztěkaný, neudrží oční kontakt
- během odpoledne se rychle adaptuje na nové prostředí
- s ostatními dětmi komunikuje nebojí se položit otázku
- jeví se jako bystrý a zvědavý , má zájem si brzy půjčit knihy a hry, chce si hrát s ostatními

- večer je mu smutno , potřebuje dohled, aby si čistil zuby,
- nehlídá si vykání s dospělými , povinnosti si plní
- situačně se dokáže rychle roz dovádět, po napomenutí poslechne, ale za chvíli opakuje to stejné
- velmi rychle se přidává k druhým v posmívání někomu jinému, bere to jako ohromnou legraci, a potřebuje několikeré upozornění, aby přestal
- rychleji reaguje jen při odebrání nějaké výhody
- pouští se často do křížku s jedním podobně starým klientem, nechá se rychle vyprovokovat, je hodně agresivní, nemá hranice

Spolupráce s vychovatelem

- je schopen předstírat, že nechápe některý pokyn, když se mu ho nechce udělat
- umí se několikrát zeptat na stejnou věc v krátké chvíli
- v osobním kontaktu milý, přátelský, komunikující
- pod dohledem dokáže většinu činnosti zvládnout

Dodržování režimu:

- jednou si nepohlídal čas na hygienu a šel proto spát dříve
- často nedokázal dodržet klid o polední pauze, vybíhal z pokoje, zjišťoval, jak dlouho má ještě být na pokoji

Spolupráce ve skupině:

- donáší na druhé, i když dělá to samé
- rád se zapojuje do her s ostatními, má ale sklon k podvodům, či hru předčasně ukončuje, když ho nebaví nebo prohrává
- umí využít pomoci druhého, když se někdo nabídne, že mu s něčím pomůže, jen stojí a dívá se
- opakují se jeho šarvátky s mladšími klienty
- většinou je kamarádský, komunikativní, nebojí se kontaktovat druhé

Zvláštní projevy

- při návštěvě matky si spolu hrají několik her, matka se mu hodně věnuje, povzbuzuje jej, aby u her vydržel, jakmile se pro ostatní pustí video odchází, a dělá, jako by u něj nebyla.
- při odchodu se s ní téměř neloučí
- v polovině pobytu odebrána medikace
- získal I. pozici, hned ten den ji ale ztratil, pro potyčky, je schopný se omluvit druhému, když mu ublíží až po intervenci dospělého
- odbývá přípravu do školy, úkoly se mu nechtějí dělat, pracuje jen s dozorem
- objevují se nečekané agrese vůči druhým, udeří druhého bez příčiny

Úroveň postojů, systém hodnot a zájmů v období adaptace :

- adaptace na pobyt bez problémů, je živý , roztěkaný , zásadový, hravý
- komunikuje bez ostychu s dětmi i dospělými
- vyžaduje neustálý dohled dospělých , aby si plnil povinnosti, když se mu do něčeho nechce, dělá, že neslyší, nerozumí
- dokáže se rychle roz dovádět, po napomenutí poslechne, ale za chvíli je to stejné
- nechá se rychle vyprovokovat, pouští se do sporů

Použitá terapie:

- režim dne, kontrola, důslednost
- ocenění upřímnosti a pravdomluvnosti
- nácvik pracovních a školních návyků
- vedení k samostatnosti
- komunitní a skupinová práce
- individuální a rodinná terapie
- pracovní činnosti, sportovní aktivity
- pozitivní motivace, pochvala, podpora zdravého sebevědomí, vyzdvihování kladů

Projevy při ukončování pobytu :

- povinnosti si plní pod přímým dohledem
- nesamostatný, nesoustředěný, jakmile není pod vedením, odchází ke hrám

- spoléhá na nedůslednost dospělých , pořád zkouší povinnosti obcházet, lže
- když mu něco nejde, nebo se mu nechce, utíká od toho
- rád se zapojuje do spol. her a činností, má však sklony podvádět nebo od hry rychle odběhnout, když se mu nedaří
- ve skupině nemá dobré místo, protože je agresivní, druhé bezdůvodně fyzicky napadá
- je iniciátorem šarvátek , podvádí při hrách, lže, vymýšlí si, žaluje, bere druhý m věci, a když něco pokazí, podstrčí to jinému, aby to nebylo na něho
- když se mu ostatní snaží pomáhat, a připomínají mu jeho úkoly, obviňuje je, že mu nadávají, žaluje na ně, mstí se jim,
- je potřebné stále ověřovat porozumění
- ve svých dobrých chvílích umí být milý, kamarádský, a komunikující, nebojí se druhé kontaktovat

Doporučené postupy:

- pokračovat v ambulantní péči SVP
- dodržovat důsledně stanovený režim dne
- vedení, kontrola, důslednost,
- pokud možno plnit úkoly pod přímým vedením
- úkoly zadávat po dílčích částech, průběžně kontrolovat pozitivně motivovat, zaslouženě chválit
- ověřovat jeho informace
- ověřovat jeho porozumění
- asistent pedagoga ve škole
- spolupráce s PPA

Závěr :

Je schopen dostát běžným nárokům pouze pod důsledným dohledem. Potřebuje hodně pozornosti, podpory, vedení, kontroly. Je nutné dále pracovat na utvrzení základních pracovních a školních návyků, korigovat jeho vztah k ostatním dětem. Dokáže ocenit, pokud se mu někdo věnuje, je vděčný za pozitivní vztahy a reakce, pak přijme i přeměřené výchovné opatření.

Prvních 14 dnů po nástupu byla na zkoušku vysazena medikace, po měsíci byly zaznamenány výrazné změny k horšímu - zvýšila se agresivita, byl více nesoustředěný, „neslyšel, co mu říkáme.“

Po opětovném nasazení došlo ke zlepšení – méně agresivní, soustředěnější, klidnější, komunikativnější, menší potřeba přímého a neustálého vedení, snažil se být samostatnější.

Doporučuje se pokračovat v medikaci určené DP- MUDr. Kouřilem.

Vlastní komentář kasuistiky:

Chlapec pochází z neúplné rodiny, matka se s otcem rozvedla kvůli jeho fyzickým útokům, a také pro jeho trestnou činnost – krádeže. Bydlí ve společné domácnosti s babičkou, která je závislá na alkoholu, a zasahuje do výchovy dětí.

U chlapce se projevuje agresivita vůči vrstevníkům. Vyskytly se i krádeže v obchodě, také okradl učitelku.

4.8.4 Kazuistika č. 4

Pohlaví: chlapec

Rok narození: 1992

Bydliště : Zlín

Problematika: nerespektování autorit, podléhání vlivu kamarádů, experimenty s alkoholem, drogami

Iniciátor: psycholog SVP Domek

Předchozí pobyty : SVP Zlín – ambulantně

Rodinná anamnéza :

matka : nar. 1968

otec: nar. 1966

sourozenci : vlastní sestra, nar.1989

nevlastní bratr, nar. 2003

nevlastní sestry, nar. 2005 a 2006

Osobní anamnéza:

Těhotenství chtěné, udržované, porod v termínu, bez komplikací, vývoj normální.

Vážná onemocnění :

Žádná operace ani úraz. V 5 týdnu po narození zápal plic. Při vyšetření v PPP zjištěna dyslexie. Není veden v evidenci žádného odborného lékaře.

Rodinný vývoj :

Rodina neúplná, rozvedena v r. 1996. Chlapec se sestrou svěřeny do péče matky. Otec udržuje od rozvodu se svými dětmi kontakty, snažil se podílet na jejich výchově. Je znova ženatý, má syna z druhého manželství. Vztah chlapce a otcovy druhé ženy je celkem dobrý. Chlapci vadí, že musí dodržovat určitá pravidla a plnit si své povinnosti, z čehož pramení jisté neshody. Matka žila ve společné domácnosti s přítelem. Z družského poměru narozeny dvě dcery, které po rozpadu vztahu zůstaly v její péči. Dle otce požívá alkohol, není schopna zabezpečit dohled a kontrolu nad výchovou dětí. Vlastní sestra chlapce je studentka SPŠ. Chlapec se s vlastní sestrou stará o své dvě nevlastní sestry. Kontakty s prarodiči jsou udržovány přiměřeně a to i ze strany otcovy druhé manželky.

Sociokulturní a ekonomická úroveň rodiny:

Nelze z podaných informací posoudit. Matka bydlí s dětmi v RD. Otec bydlí s novou rodinou rovněž v RD, je zaměstnán.

Výchovné prostředí:

Snaží se podílet oba rodiče. Jejich výchovné způsoby se jeví jako nejednotné, matka přiznává nedůslednost, navíc má sama problémy. K otci syn nechce, jelikož ví, že by u něj musel „poslouchat“. V poslední době se o jeho problémy v rámci řešení ve středisku více zajímá otec. Chce si syna vzít na letní prázdniny k sobě, aby ho vytrhl z vlivu problémových kamarádů. Co se týká jeho povinností a kontroly volného času, nebyly informace podány. U otce se musí syn spolupodílet na běžných úkonech kolem domu.

Sociální vývoj :

Podléhá silně vlivu kamarádů. Vybírá si problémové, se kterými se dostává do průšvihů. Ve výběru kamarádů převládají starší kluci. Na druhou stranu má velmi pěkný vztah k mladším nevlastní sestřím. Vztah k nevlastnímu bratrovi byl po jeho narození takový, že na něj velmi žárlil. Nyní se situace zlepšila, ale rodiče vnímají, že se k němu nechová upřímně. Přitom si ale myslí, že by mu nikdy neublížil. Se sestrou nemá dobrý vztah, manželka otce uvedla, že když byly děti menší, že ho hodně „cepovala“, a vůbec se k němu nechovala hezky. Je silně dominantní povahy, což se na jejich vztahu podepsalo. V třídním kolektivu se syn snaží být středem pozornosti.

Emocionální vývoj :

Své emoce dle otce a jeho ženy v sobě dusí, neřekne, co ho trápí, ani z čeho má radost. Poslední dobou se u něj projevuje zvýšený neadekvátní hněv, zvláště po požití alkoholu je agresivní.

Povahové vlastnosti:

Otec s manželkou jej vnímají jako velkého flegmatika a málomluvného. Žije si jakoby sám ve svém světě. Není pracovitý.

Zájmy, hodnotová orientace:

Nikdy neprojevoval žádný aktivní zájem, a nějaké smysluplné využití volného času. V poslední době se nejvíce zdržuje se svými kamarády. Když byl malý, rád něco chystal v kuchyni.

Školní anamnéza:

PŠD zahájil v ročním odkladem. V průběhu docházky došlo k několika přestupům z důvodu stěhování. Od r. 2002 chodí do stávající ZŠ. Je žákem 8. třídy, kterou opakuje. Nemá zájem absolvovat 9. třídu. Výchovné problémy začaly dle otce v 7. třídě. Po škole by chtěl nastoupit na Odborné učiliště, obor zahradník.

Cíl pobytu:

Otec s manželkou by si přáli, kdyby si mohl v průběhu pobytu osvojit režim, byl veden k zodpovědnosti a pracovalo se na posílení jeho sebedůvěry. Jako velký problém vnímají alkohol a užívání drog.

Výchovná problematika:

Výchovné problémy se stupňují, chlapec změnil image i chování, a stal se členem party vyznávající punk. Problémové chování o víkendu, ale i v průběhu týdne. Prodlužuje časy příchodu domů, odchází večer ven a vrací se nad ránem. Požívá alkohol, poté je verbálně agresivní. V loňském roce se opil tak, že ho matka musela nechat hospitalizovat. V té době ihned kontaktovala SVP Domek. Po konzultacích se chování syna dle otce na nějakou dobu zlepšilo, a konzultace byly přerušeny. Počátkem letošního roku se chování silně zhoršilo. Chlapec požívá alkohol, rodiče mají podezření i na marihuanu a pervitin.

Došlo také ke krádeži finančních prostředků. Odcizil matce 1.700,- Kč. Matka mu kapesné nedává, nějaké peníze však dostává od prarodičů. Také údajně ztratil mobil, čemuž otec nevěří. Spíše si myslí, že ho prodal.

Chlapec nechce chodit do školy, požíval alkohol dokonce i před školou (slivovici). Vůči učitelům se chová arogantně, je k nim velmi drzý a vulgární. Má mnoho neomluvených hodin, za což mu bude snížený stupeň z chování. Na jednu rodinnou oslavu otce přišel „sjetý“. Jako velký problém vnímá otec slabou autoritu ze strany matky.

Zjištěné projevy chování :

- introvertní osobnost, v nových kontaktech s vrstevníky i dospělými zdrženlivý
- zpočátku vůbec nekomunikuje, straní se ostatních
- po bližším seznámení dokáže být velmi příjemný a přátelský

- vysoká míra uzavřenosti, vztahy udržuje na povrchní úrovni
- značná nedůvěra ke všem, až ke konci pobytu začal důvěřovat pracovníkům SVP
- velmi emocionálně labilní, zpočátku vůbec nedokázal usměřňovat své pocity a nálady
- velmi vysoká úzkostnost a vznětlivost (v průběhu pobytu se naučil zpracovat myšlenky a dokázal si dokonce říci o pohovor)
- velmi individualisticky zaměřený, ale dokáže dobře spolupracovat i v týmu
- nízké sebehodnocení vlastní osoby, zpočátku má pocit, že za nic nestojí, nic neumí, nikoho nezajímá
- velmi zvýšené tendence k pesimismu a negativismu, celý svět je pro něj velmi nepřátelský
bez radosti, nic nemělo smysl
- zvýšené hodnoty verbální nepřímé i fyzické agresivity
- bohatý vnitřní život, vysoká přemýšlivost a vnímavost
- vyjadřuje se raději písemným projevem (ostýchá se hovořit s druhými)
- dokáže převzít odpovědnost za sebe i druhé, ale nehrne se do toho
- potřeba sounáležitosti
- váží si toho, když jej lidé vnímají jako spolehlivého

Úroveň postojů :

- málomluvný, tichý, zdržuje se v ústraní na pokoji, nevyhledává ostatní a nezapojuje se do her s ostatními
- k dospělým se chová slušně, při komunikaci zadržává, oční kontakt nevyhledává
- služby a povinnosti si v pohodě plní
- do skupinových činností se sice zapojí, ale je zdrženlivý, dělá mu problém mluvit před skupinou, nevěří si
- nedokáže sdělovat své pocity a myšlenky, ale umí se dobře vyjádřit písemně do deníku

Použitá terapie:

- režim dne, kontrola
- ocenění upřímnosti a pravdomluvnosti
- rozvíjet schopnost otevřeně komunikovat a sdělovat vlastní pocity
- vedení k pozitivnímu pohledu na svět
- podporovat psychickou odolnost vůči zátěži
- korekce náhledu na své chování
- práce s tělem, relaxační techniky
- práce s deníkem
- komunitní a skupinová práce
- individuální a rodinná terapie
- pracovní činnosti , sportovní aktivity
- pozitivní motivace, podpora, pochvala, vyzdvihování kladů, posilování sebevědomí

Projevy při ukončování pobytu:

- dodržování pravidel a plnění povinností zvládá bez potíží
- služby vykonává pečlivě a zodpovědně
- zaznamenán velký pokrok směrem k otevřenosti, komunikaci a schopnosti sdělovat své pocity
- postupem času se ostych daří překonat a stává se výrazným členem skupiny, který se s chutí zapojuje do společných her a činností
- stále se však cítí lépe v roli účastníka než organizátora
- mezi ostatními oblíbený, nevyvolává konflikty, pokud se objeví, snaží se je řešit v klidu
- dokáže nabídnout pomoc, když druhý nezvládá své povinnosti
- na pobytu udělal obrovský pokrok v náhledu na své chování, ve schopnosti řešit své

problémy novým způsobem

- je mnohem otevřenější na konci pobytu, sám vyhledává rozhovory s dospělými, jejich rozhodnutí přijímá a přemýšlí nad nimi
- zaslouženě postupuje do vysoké třetí pozice

Doporučené postupy:

- pokračovat v ambulantní péči SVP Domek
- dodržování režimu dne
- velmi vhodné navázání spolupráce s psychologem
- podpora a povzbuzení – zejm. v situacích, které jsou pro něj nové a nezvyklé, a ve kterých se cítí nejistý
- dopřát mu dostatek času na zpracovávání informací a přemýšlení
- mluvit s ním o jeho pocitech, názorech, náladách
- jednat s ním na rovinu, klidnou a slušnou formou
- pozitivně motivovat, chválit a pomáhat překonávat úzkost

Závěr:

Trvá mu déle, než se adaptuje na nové prostředí. Zpočátku negativistický, uzavřený, nejistý, což dokázal v průběhu pobytu změnit a na konci mnohem lépe vyjadřovat, co má v sobě, co cítí a vnímá. Naučil se mluvit o svých názorech otevřeně, komunikuje a vtipkuje. Chová se férově, a pokud přistoupí na nějakou dohodu, snaží se ji splnit. Umí jednat na rovinu a nemá tendenci ke lhaní. Občas bývá náladový, a pokud před ním stojí náročnější úkol nebo situace, ve které si není jistý, má sklony všechno dopředu vzdávat. Je důležité s ním o takových věcech mluvit a podpořit ho.

Po celou dobu pobytu na sobě velmi pracoval a dosáhl významných pokroků (v oblasti práce s vlastní osobností, vlastními pocity, pozitivního přístupu, sebereflexe, v oblasti interpersonálních vztahů apod.).

Vzhledem k jeho osobnostním dispozicím, rodinné situaci apod. je důležitá velká podpora a povzbuzení, aby mohl to, na čem tak usilovně pracoval zúročit v každodenním životě.

Vlastní komentář kazuistiky:

Chlapec pochází z neúplné rodiny, vychovává jej s dalšími sourozenci jen matka, která nadměrně požívá alkoholické nápoje.

Chlapec se stal členem party vyznávající punk, nadměrně požívá alkoholické nápoje, následkem čehož je zvýšená agresivita. V jednom případě nutná hospitalizace z důvodu otravy alkoholem. Zaznamenány i experimenty s drogami. Vyskytují se také krádeže a záškoláctví.

4.9. Vyhodnocení kazuistik

Z uvedených kazuistik vyvozují, že můj předpoklad o vlivu sociálně patologických jevů na chování dětí se mi potvrdil. Všichni čtyři chlapci, které jsem měla možnost prostřednictvím jejich spisů v SVP Domek blíže poznat, se dostali nějakým způsobem do kontaktu s určitými patologickými jevy, většinou s více než jedním takovým jevem.

V prvním případě mohl na chlapce působit negativně již v době před jeho narozením špatný vztah matky s manželem, vlastním otcem dítěte. Nepohoda a neklid v těhotenství mohly ovlivnit psychiku dítěte, u kterého byla diagnostikována ADHD, a byla zahájena léčba u psychiatra. Později se rodina chlapce rozšířila o otčíma a nevlastní sestru. Chlapec se cítil odstrčený, a méně milovaný, než jeho nevlastní sestra. Snažil se na sebe upoutat pozornost tedy ve školním kolektivu, a to i za pomoci agresivního chování až šikanování. Problém s nedostatkem kamarádů řešil krádežemi rodičům, kdy za takto získané peníze si chtěl „koupit“ přátelství drobnými dárky.

Dalšího chlapce zřejmě nejvíce ovlivnila sebevražda jeho matky - alkoholičky. Poté zůstal sám s otcem, který však jeho výchovu nezvládl. Chlapec zřejmě po vzoru matky vyhrožoval sebevraždou. Otcí byl odebrán z péče a svěřen do výchovy strýce a tety. Také tento chlapec má agresivní sklony, a krádeže u něj byly také zaznamenány.

Ve třetím případě byla u chlapce diagnostikována ADHD, a je nutná jeho léčba u psychiatra. Ovlivněn neuspořádanými vztahy v rodině, kdy otec užíval vůči matce fyzického násilí, a rodiče se nakonec rozvedli. Otec měl problémy se zákonem, byl stíhán pro majetkovou trestnou činnost. Po rozvodu byla rodina doplněna o druhou matku, i tento vztah se však rozpadl. Nyní vychovává děti matka sama, navíc svými zásahy tuto situaci zhoršuje babička – alkoholička, se kterou žijí ve společném domě. I u tohoto chlapce se projevuje agresivita vůči vrstevníkům. Dopustil se krádeží v obchodě a dokonce okradl i svou učitelku.

Také čtvrtý chlapec pochází z neúplné rodiny, vychovává jej spolu s vlastní sestrou a nevlastními sestrami jen matka, která požívá nadměrně alkoholické nápoje. Po rozvodu matka žila nějaký čas v družském vztahu, který také skončil. Chlapec se nechá silně ovlivňovat problémovými kamarády. Během školní docházky několikrát změnil školu, což mohlo ovlivnit jeho přístup k této instituci a vést k vysokému počtu zameškaných hodin z důvodu záškoláctví. Je silně ovlivněn partou vyznávající punk a často nadměrně požívá alkoholické nápoje, po kterých se chová agresivně. Byly u něj zaznamenány i experimenty s drogami.

Pokud bych měla odpovědět na otázku, zda-li je možné najít u těchto případů určité společné znaky, pak musím konstatovat, že všichni chlapci pocházejí z neúplných rodin. Chybí zde autorita vlastního otce, tedy mužský vzor. Všichni prožili s matkou neúspěch jejího vztahu, což je mohlo ovlivnit a do budoucna nepochybně ovlivní. Také je pro ně společné, že se jim rozrostla rodina o nevlastní sourozence.

Dalším společným znakem, který jsem v kazuistikách zjistila, jsou agresivní sklony v chování. Tyto se projevují v chování doma, ve vztahu k sourozencům, ale také ve škole chlapci těžko navazují přátelské vztahy s vrstevníky, vyvolávají konfliktní situace. Je pro ně běžnou součástí chování agresivita, kterou se snaží vydobýt si svou pozici, příp. získat kamarády.

Třetím společným znakem je pro tyto děti delikventní chování. Všechny se dopustily krádeží, a to buď v rodině, kdy okrádaly své rodiče, ve škole, příp. v obchodě.

Na základě získaných údajů z kazuistik se domnívám, že rodiny, ze kterých chlapci pocházejí, nelze považovat za funkční. Je pravděpodobné, že se rodiče těchto dětí

soustředili spíše na řešení svých vztahových neúspěchů, a proto jim mohly unikat některé významné skutečnosti života dětí. Následkem toho mohlo být to, že se děti na sebe snažily upoutat pozornost, a to i negativním způsobem, jakým jsou agresivita a krádeže. Podle mého názoru hlavní příčinou problémového chování dětí je jejich rodinné prostředí. V jednom případě svoji roli sehrála parta, ve které jeden z chlapců zřejmě hledá uznání a pocit sounáležitosti.

Vzhledem k tomu, že jsem měla možnost nahlédnutí jen do čtyř spisů, není možné mé závěry aplikovat na všechny případy, které se v SVP Domek objevily. Proto výsledky nemohu zobecnit na všechny tyto děti, jedná se spíše o jakousi „sondu“ do jejich dosavadního života.

Ačkoliv jsem si mohla přečíst údaje týkající se jejich životního příběhu, ne vše jsem se musela dovědět. Není mi známo, zda-li rodiče uvedli všechna důležitá fakta, která by bylo možno brát v potaz. Je zde i možnost, že si nechtějí připustit vlastní selhání a hledají příčiny pouze v samotných dětech.

ZÁVĚR

Závěrem této diplomové práce bych chtěla především uvést, že její psaní bylo pro mne velmi poučné a obohacující. Ačkoliv se mi mé předpoklady uvedené v úvodu výzkumu potvrdily, jsem přesvědčena, že u těchto dětí je ještě možnost nápravy, vzhledem k jejich nízkému věku. Nejedná se u nich ještě o tak závažné činy, aby musely být umístěny v dětských diagnostických ústavech. Toto jsem si potvrdila i při pohovorech s paní PhDr. Markovou, která mne detailně seznámila s chodem zařízení. Děti sem ve většině případů přivedou rodiče, a jedná se o dobrovolný krátkodobý pobyt, kdy není narušen režim dne dětí, naopak vše probíhá téměř podobně jako u ostatních dětí. Rodiče za nimi chodí na návštěvy o víkendech, jsou tedy s nimi stále v kontaktu.

Na děti působí speciální pedagogové i psychologové, každé může kdykoliv za někým z dospělých přijít, když má nějaký problém. Výuku absolvují taktéž v Domku, mohou se po návratu zařadit do běžné školní výuky. Ve vysoké míře se v tomto zařízení uplatňují rituály, specialisté s nimi pracují formou her, posilují pozitivní chování apod. Děti každý den vzájemně sdělují své prožitky, názory, účastní se skupinových terapií, rozebírají a nacvičují možnosti chování v určitých situacích.

Jelikož jsem zde byla několikrát, mohu uvést, že atmosféra tady na mě působila téměř rodinným prostředím, a myslím si, že zaměstnanci tohoto zařízení mají k dětem velmi hezký přístup, aniž by ztratili na autoritě, která je pro děti s výchovnými problémy nezbytně nutná. Při rozhovoru s paní PhDr. Markovou jsem se zajímala o to, jaké mají výsledky v práci dětmi, na to jsem dostala odpověď, že většina dětí se po pobytu zařadí do běžného života, a řada z nich je velmi úspěšná ve svém oboru. Jen malé procento dětí, které absolvovalo pobyt v Domku se dostalo později do rozporu se zákonem.

Proto si myslím, že je potřeba takové pomoci dětem, které by někteří třeba i ztratili, ale dle mého názoru výsledky střediska mluví za vše, a vždy se dá najít možnost, jak i na děti s problémovým chováním působit a jak je postupně měnit. Ve většině případů se chovají způsobem, který má příčinu v nevhodném výchovném působení.

Pro mě samotnou sestavení praktické části bylo přínosné z toho důvodu, že jsem měla možnost poznat více práci s dětmi, a ráda bych se této oblasti v budoucnu věnovala.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kolektiv: *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5
- [2] DUNOVSKÝ, J., EGGERS, H. a kolektiv.: *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1989.
- [3] MATĚJČEK, Z.: *Po dobrém nebo po zlém?* 4. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-00-3
- [4] ŘÍČAN, P.: *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9
- [5] JANDOUREK, J.: *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0
- [6] WARSHAK, A.: *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál 1996. ISBN 80-7178-089-8
- [7] VYKOPALOVÁ, H.: *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: UP Olomouc, 2002. ISBN 80-244-0337-4
- [8] ČÍRTKOVÁ, L.: *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4
- [9] KOLÁŘ, M.: *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1
- [10] PÓTHE, P.: *Dítě v ohrožení*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8
- [11] BIDDULPH, S.: *Proč jsou šťastné děti šťastné*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-411-7
- [12] STUHLÍKOVÁ, I. a kol.: *Zvládání emočních problémů školáků*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-534-2
- [13] VANÍČKOVÁ, E.: *Tělesné tresty dětí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0814-0
- [14] DOBSON, J.: *Zdravá rodina*. 1. vyd. Brno: Nová naděje, 1994. ISBN 80-901726-0-1

- [15] PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, CH.: *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*.4. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-854-6
- [16] *Práva dítěte 2001–2010 v dokumentech OSN*. Vydala česká sekce DCI, Praha, 2002.
- [17] JELÍNEK, J., SOVÁK, Z.: *Trestní zákon a trestní řád*. Praha: Linde Praha, 2003. ISBN 80-7201-414-5
- [18] PROCHÁZKOVÁ, J.: Psychické týrání dítěte. In DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kolektiv: *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 65-68 . ISBN 80-7169-192-5
- [19] HALFAROVÁ, H.: Sexuálně zneužívané děti. In DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kolektiv: *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 71-72 . ISBN 80-7169-192-5
- [20] FONTANA, D.: *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4
- [21] MATOUŠEK, O.: *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2
- [22] SOBOTKOVÁ, I.: *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8
- [23] ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Dětská klinická psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, s.r.o., 1995. ISBN 80-7169-168-2

Internetové zdroje

- [1] Český statistický úřad. *Rozvodovost*. [online] . [cit. 2009-05-03], dostupné z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>
- [2] Fond ohrožených dětí. *O týrání*. [online] . [cit. 2009-03-29], dostupné z <http://www.fod.cz/>

[3] Drogy.info-cz. *Legální drogy v ČR – stručný přehled situace*. [online] . [cit.2009-04-05], dostupné z < http://www.drogy-info.cz/index.php/info/legalni_drogy/legalni_drogy_v_cr_strucny_prehled_situace >

[4] Informační centrum pro mládež. *Záškoláctví*. [online] . [cit.2009-04-06], dostupné z <<http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejevy/socialne-patologicke-jevy/zaskolactvi>>

[5] DOMEK – středisko výchovné péče. *Výroční zprávy*. [online] . [cit. 2009-04-26], dostupné z <<http://www.svpdomek.cz/>>

[6] Národní informační centrum pro mládež. *Fyzické týrání, zneužívání a zanedbávání – charakteristika*. [online] . [cit. 2009-05-05], dostupné z <<http://www.icm.cz/fyzicke-tyrani-a-zanedbavani-charakteristika>>

PŘÍLOHA PI : SOUHLAS S VYUŽITÍM OSOBNÍCH DAT

Dávám tímto souhlas k využití osobních dat mého dítěte pro potřeby vypracování diplomové práce s tím, že v ní nebude uvedeno jeho jméno a příjmení, příp. další údaje vedoucí ke zjištění jeho totožnosti.

Ve Zlíně dne :

Podpis: